

การศึกษากิจกรรมสร้างโลกโดยผ่านเด็ก

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับโครงการปฏิบัติธรรม การฝึกอบรมการปฏิบัติธรรม และกิจกรรมในการปฏิบัติธรรม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลในสังคม ของสถานปฏิบัติธรรมเสถียรธรรมสถาน ภายใต้การดูแลของ แม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุด

จากการมองเห็นปัญหาและสภาพสังคมไทย รวมถึงการวิเคราะห์ถึงปัญหาที่ประชาชนในสังคมไทยได้ประสบกันอยู่ตั้งแต่ในอดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ ในระยะแรก แม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุด มีแนวคิดที่จะก่อตั้งสถานปฏิบัติธรรมที่จะใช้สำหรับการปฏิบัติภาวนาเท่านั้น โดยที่แม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุด ได้แสดงความตั้งใจที่จะสร้างสถานปฏิบัติธรรมแห่งนี้เอาไว้ ดังนี้

"เราตั้งใจจะสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน เป็นชุมชนแห่งการเกื้อกูลให้เกิดโอกาสทำบวรยากาชาของชุมชน ให้เกื้อกูลที่จะพัฒนาส่งเสริมศักยภาพของชีวิตผู้คนในชุมชนให้สูงขึ้น เท่าที่คนเหล่านี้จะพัฒนาได้ กำหนดนี้ในใจว่า จะให้เป็นแผ่นดินที่จะสร้างโอกาสการเรียนรู้ร่วมกัน เคารพกันโดยการทำหน้าที่ รู้คุณค่าของการดำเนินชีวิตที่จะอยู่ร่วมกันอย่างไม่เบียดเบียน ใช้ชีวิตให้สอดคล้องกับความเป็นจริงของธรรมชาติ ให้มีความเสียสละ แบ่งปัน มีน้ำใจ ไม่เห็นแก่ตัว มีความอดทน มีเมตตา กรุณา ให้อภัยกัน ซินชมกันบ้างเมื่อทำอะไรสำเร็จ และไม่หวั่นไหวต่ออุปสรรคทั้งหลายทั้งปวง ด้วยการพัฒนาสติปัญญาไปกับการทำงาน การตั้งชุมชนตรงนี้เริ่มจากคนไม่กี่คน แต่ด้วยความตั้งใจ ความยืนหยัดของคนไม่กี่คน ก็เริ่มเพิ่มจำนวนขึ้น นี่คือลักษณะของการเริ่มต้นชุมชน" (นิตยสาร สภาวีกา ฉบับเดือนกรกฎาคม 2540)

และนี่ก็คือจุดเริ่มต้นของการลงมือก่อตั้งสถานปฏิบัติธรรมขึ้น ซึ่งในการก่อสร้างสถานปฏิบัติธรรมแห่งนี้ แม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุด ได้รับความร่วมมือ และ ความช่วยเหลือจากชาวบ้าน และชุมชนในบริเวณนั้นเป็นอย่างดี เริ่มจากการที่มีครอบครัวแรกมาอาสาที่จะดูแลต้นไม้ และสวนในสถานปฏิบัติธรรมให้ จากนั้นชาวบ้านในชุมชนบริเวณนั้นก็ได้เริ่มทยอยเข้ามาช่วยเหลือและดูแลในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านแรงงาน การทำบุญ และรวมถึงน้ำใจที่มอบให้แก่สถานปฏิบัติธรรมแห่งนี้ จนกระทั่งสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เริ่มเป็นรูปเป็นร่าง และ เริ่มดำเนินงานเพื่อชุมชนขึ้นอย่างมั่นคง ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ แสดงให้เห็นถึง จิตใจอันดีงาม มีน้ำใจ และการ

แบ่งปัน ของคนในชุมชนเหล่านั้น ที่มีให้แก่บุคคลในชุมชนด้วยกัน เพื่อสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามขึ้น ในสังคมส่วนรวม แมชีคันทันนีย์ เสถียรสุด ได้กล่าวถึงความร่วมมือ และการช่วยเหลือของชุมชน ในบริเวณสถานปฏิบัติธรรมแห่งนี้ไว้ว่า “การได้มีโอกาสทำงานกับชาวบ้านแถวนี้ ถือว่าเป็นการ เริ่มต้นสร้างชุมชนด้วยกัน ถ้าชาวบ้านแถวนี้ทำงานกับเรา อยู่กับเราอย่างเห็นว่าเป็นสมาชิกใน ชุมชนของเขา เราถือว่าเราได้รู้ที่เป็นคน หมายความว่า เราได้บุคคลที่ดูแลความปลอดภัยให้กับ เรา”

เสถียรธรรมสถานจึงได้รับการก่อตั้งขึ้น โดยความปรารถนา หรือนโยบายเดียว คือ เพื่อก่อให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้สมาชิกในชุมชนเหล่านั้น หยัดยืน พร้อมทั้งจะสู้ กับตนเอง สู้กับชีวิตในวันข้างหน้าด้วยอย่างก้าวที่มั่นคง แข็งแรง เพื่อว่าความแข็งแกร่งนั้น จะ สามารถเป็นหลักให้กับบุคคลอื่นที่พลาดหวัง มีบาดแผล ให้ต่อสู้อยู่ในสังคมได้ต่อไป

ชุมชนแห่งการเรียนรู้เพื่อศานติ แห่งนี้ ได้เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขของชุมชนเงื่อนไขหนึ่ง คือ การรักษาใจให้เบิกบานแจ่มใส ให้มีสติรับรู้เท่าทันในทุกย่างก้าว ในทุกภวาระหน้าที่ที่ได้ กระทำ (นิตยสาร สภาวีกา ฉบับเดือนพฤษภาคม 2540)

ในระหว่างการทำงานร่วมกันในชุมชน เพื่อก่อตั้งสถานปฏิบัติธรรมแห่งนี้ สมเด็จพระ พุฒาจารย์ (อาจ อาสภะ) หลวงพ่อใหญ่ ผู้เป็นอาจารย์ของหลวงพ่อกาวานาภิธาน ได้เดินทาง มาเยี่ยมเยียน และให้กำลังใจในการทำงานของแมชีคันทันนีย์ เสถียรสุด และคณะ ได้เอ่ยถามถึง ชื่อของสถานที่แห่งนี้ และได้รับคำตอบว่ายังไม่มีชื่อ ท่านได้ให้กำลังใจว่า

“ขอให้สถานที่ตรงนี้ เป็นสถานที่ที่จะสร้างธรรมะอันมั่นคง และ ยั่งยืน”

“เสถียรธรรมสถาน คือ สถานที่ที่มีธรรมะอันมั่นคงยั่งยืน”

ตั้งแต่นั้นมา สถานที่แห่งนี้ จึงได้ชื่อว่า สถานปฏิบัติธรรมเสถียรธรรมสถาน

สถานปฏิบัติธรรมเสถียรธรรมสถาน ได้รับการก่อตั้งขึ้นโดยแมชีคันทันนีย์ เสถียรสุด เมื่อปี พ.ศ. 2530 ภายใต้ความอนุเคราะห์จาก “กองทุนเสถียรธรรม” โดยมีนโยบายเพื่อให้เป็น สถานที่ดำเนินกิจกรรมเพื่อพระธรรม คือ ส่งเสริมการศึกษาธรรมะ การปฏิบัติธรรมและการเผย แพร่ธรรมะแก่เพื่อนมนุษย์ แมชีคันทันนีย์ ได้เริ่มดำเนินงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลในชุมชน เน้นชีวิตเด็ก สตรี และนักบวชสตรี ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2531 เพื่อแบ่งปันความสงบสุขร่มเย็นต่อ เพื่อนมนุษย์ ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยปราศจากปัญหา โดยใช้หลัก “พุทธธรรมนำสังคม”

และเพื่อให้ได้รับความสงบร่มเย็นและความผ่องใสเบิกบาน ทั้งแก่ผู้ใหญ่ เด็ก และหนุ่มสาว ในลักษณะและรูปแบบต่าง ๆ กัน เช่น

- การอบรมศิลปะการพัฒนาชีวิต ด้วยวิธีอานาปานสติภาวนาแก่ผู้ใหญ่ ครู อาจารย์ นิสิตนักศึกษา ตลอดจนนักบวชสตรี คือ แม่ชี
- การจัดค่ายโลกสวยด้วยพระธรรมอันเป็นการอบรมแก่เยาวชนเพื่อให้รู้จักและเข้าใจการพัฒนาตนเองอย่างสร้างสรรค์ อันจะเกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและแก่ผู้อื่น
- การจัดให้มี “บ้านสายสัมพันธ์” เพื่อสร้างสรรคัลโยแห่งความรัก ความอาทรอย่างอบอุ่นระหว่างแม่และลูก
- การจัดดำเนินการโรงเรียนสำหรับเด็กเล็ก เพื่อให้ได้รับการศึกษาการอบรมอย่างถูกต้องด้วยการมีจริยธรรมเป็นรากฐานของการอบรม การให้โอกาสแก่เด็ก ๆ ได้เรียนรู้วิธีการอยู่ร่วมกันอย่างเอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน ระหว่างเด็กที่แข็งแรงและเด็กที่อ่อนแอหรือพิการ เป็นต้น

ความมุ่งหมายของเสถียรธรรมสถาน

1. เพื่อได้ศึกษาวิธีการ และมีประสบการณ์ทางการปฏิบัติสมาธิภาวนา จนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อดับทุกข์ หรือ เพื่อมิให้ทุกข์เกิดได้
2. เพื่อให้ได้ศึกษาหลักธรรมสำคัญขั้นหัวใจที่จำเป็นแก่การดำเนินชีวิตตามหลักของพระพุทธศาสนา นั่นก็คือ ศิลปะในการดำเนินชีวิตที่สมบูรณ์
3. เพื่อให้ได้รู้จักกับกัลยาณมิตร ที่ยินดีส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของทุกท่าน
4. เพื่อให้ได้รู้จักสถานที่ ซึ่งจัดสภาพแวดล้อมต่าง ๆ เพื่อเป็นการเอื้ออำนวย ส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของทุกท่าน ด้วยความตั้งใจสนองตามพุทธประสงค์

วัตถุประสงค์ของเสถียรธรรมสถาน

1. เพื่อให้เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม เผยแผ่ธรรมแก่เพื่อนมนุษย์ ได้สามารถนำธรรมะไปใช้ดับทุกข์ในชีวิตประจำวัน ให้มีชีวิตที่สงบร่มเย็น และเป็นประโยชน์ต่อสังคมต่อไป

2. เพื่อสาธิตการทำงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน โดยใช้หลัก “พุทธธรรมนำสังคม”
3. เพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลที่มีความพร้อมในด้านต่าง ๆ ได้มาทำแบบฝึกหัดร่วมกันในการให้และการรับผ่านการทำงานเพื่อสังคม อันจะเป็นประโยชน์ตนเองและผู้อื่น

จากหลักการที่กล่าวมานี้จึงได้มีการจัดกิจกรรมหลักขึ้น 3 กิจกรรมด้วยกัน คือ

- กิจกรรมโลกสวยด้วยพระธรรม
- กิจกรรมสร้างโลกโดยผ่านเด็ก
- กิจกรรมโลกสวยด้วยน้ำใจ

และในแต่ละกิจกรรมนี้จะแยกออกเป็นกิจกรรมละ 3 โครงการ ทั้งนี้ เพื่อที่จะได้เป็นการสะดวก และทั่วถึงในการเผยแพร่ธรรมะแก่บุคคลทุกเพศ ทุกวัย

กิจกรรมของเสถียรธรรมสถาน

1. กิจกรรมโลกสวยด้วยพระธรรม

เป็นการจัดชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะสนับสนุนให้บุคคลทุกกลุ่ม ทุกอายุ ตั้งแต่เด็ก เยาวชน นิสิต นักศึกษา ประชาชนทั่วไป ตลอดจนนักบวชสตรี ให้รู้จักใช้หลักธรรม และเข้าใจการพัฒนาตนเองอย่างสร้างสรรค์ และเกิดสติปัญญาที่จะทำหน้าที่ทุกหน้าที่ด้วยความเบิกบานแจ่มใส เพราะได้สัมผัสผลของความเป็นอิสระอย่างแท้จริง คือ ความมั่นคง สงบเย็น ภายในจิตใจ อันจะเกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น

กิจกรรมโลกสวยด้วยพระธรรม แยกออกเป็น 3 โครงการ คือ

1. โครงการศิลปะการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยวิธีอานาปานสติภาวนา (สำหรับบุคคลทุกเพศ ทุกวัย ทุกกลุ่มเหล่า)
2. โครงการชีวิตเพื่อพระธรรม (สำหรับนักบวชสตรีในนามแม่ชี)
3. โครงการนักสู้คู่คุณธรรม (นำธรรมะไปสู่นักกีฬา)

2. กิจกรรมสร้างโลกโดยผ่านเด็ก

เป็นงานเตรียมความพร้อมของเด็กปฐมวัยในชุมชน งานปฐมวัย คือ งานสร้างชีวิตทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน เด็กคือปัจจุบันของชาติ เด็กควรได้รับการศึกษาอย่างถูกต้อง ให้สอดคล้องกับสภาวะของธรรมชาติ อันจะนำไปสู่ความเป็นอิสระอย่างแท้จริงทั้งทางกาย ทางจิต และทางสติปัญญา การให้โอกาสแก่เด็ก ๆ ได้เรียนรู้วิธีการอยู่ร่วมกันอย่างเอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน ระหว่างเด็กที่แข็งแรงและเด็กที่อ่อนแอหรือพิการ

การสรรค์สร้างสายใยแห่งความรัก ความอาทรอย่างอบอุ่น ระหว่างการดำเนินชีวิตประจำวันของ พ่อ แม่ และลูก ทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน ให้มีความสอดคล้องกันทั้งกระบวนการภายนอกและภายในอย่างไม่ฝืนธรรมชาติ สภาวะความละเอียดอ่อนของจิตใจและความเจ็บคมของสติปัญญา จะช่วยให้ พ่อ แม่ ลูก ครู และผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กมีความมั่นคง สงบเย็น มีสันติสุข

รวมทั้ง เปิดโอกาสให้แม่ที่ประสบปัญหาได้สรรค์สร้างสายใยแห่งความรัก ความอาทรอย่างอบอุ่น ระหว่างแม่และลูกน้อย อันจะนำมาซึ่งสันติภาพของโลก ประกอบไปด้วย ๓ โครงการ คือ

1. โครงการสร้างโลกโดยผ่านเด็ก (งานการศึกษาเด็กปฐมวัย)
2. โครงการเปิดโลกกว้างสำหรับเด็กพิเศษ (เด็กตาบอดและเด็กพิการซ้ำซ้อน)
3. โครงการบ้านสายสัมพันธ์ (แม่ ลูก ที่ประสบปัญหาชีวิต)

3. กิจกรรมโลกสวยด้วยน้ำใจ

เป็นงานที่สนับสนุนให้ผู้ทีประสงค์จะพัฒนาตนเอง และมีความพร้อมในด้านต่าง ๆ ได้มาฝึกทำแบบฝึกหัดร่วมกันในการให้และการรับ ผ่านการทำงานเพื่อสังคม อันจะเป็นประโยชน์ตนและผู้อื่น โดยยึดหลักการการทำงานคือ การปฏิบัติธรรม และความเบิกบานแจ่มใสในขณะที่ทำงาน ซึ่งจะเป็นภูมิคุ้มกันในครอบครัวด้วย เมื่อสมาชิกทุกคน ทุกวัยในครอบครัวมีสันติสุขในขณะที่ทำหน้าที่ของตน ประกอบไปด้วย 3 โครงการ คือ

- โครงการอาสาสมัครโลกสวยด้วยน้ำใจ
- โครงการสร้างภูมิคุ้มกันในครอบครัว (ครอบครัวแห่งสติ)
- โครงการเผยแพร่สื่อทางธรรม (เพื่อแจกเป็นธรรมบรรณาการ)

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษารายละเอียดและการจัดกิจกรรมในโครงการต่าง ๆ ของสถานปฏิบัติธรรมเสถียรธรรมสถาน พบว่า ทั้ง 3 กิจกรรมของเสถียรธรรมสถานนั้น เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นโดยมีเป้าหมายเพื่อที่จะช่วยเหลือและสนับสนุนให้บุคคลกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมได้รู้จักใช้หลักธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิต เรียนรู้ที่จะแก้ไขปัญหาและป้องกันปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น รวมถึงสามารถปฏิบัติตนเป็นประโยชน์ต่อบุคคลอื่นในสังคมด้วย ซึ่งกิจกรรมสร้างโลกโดยผ่านเด็ก เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นอย่างครบวงจรในการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน กล่าวคือ โครงการ 3 โครงการในกิจกรรมสร้างโลกโดยผ่านเด็กนี้ นอกจากจะมีโครงการที่ช่วยแก้ปัญหาของสตรีที่ประสบปัญหาในสังคมไทยแล้ว ยังเป็นโครงการที่เน้นถึงการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ให้เป็นพื้นฐานในการพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศต่อไป โดยเน้นที่การพัฒนาคุณภาพชีวิตในเด็กเป็นหลัก เนื่องจากเด็กเป็นกำลังที่สำคัญที่จะเจริญเติบโตขึ้นไปอยู่ในสังคมอนาคต เพราะฉะนั้นจึงมีการจัดโครงการเพื่อเป็นการปูพื้นฐานให้กับเด็กตั้งแต่ปฐมวัยเพื่อให้เด็กจะได้มีการเรียนรู้การดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องเหมาะสม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เห็นแก่ตัว เรียนรู้ที่จะอยู่อย่างพึ่งพาอาศัย เอื้ออาทร และแบ่งปันกัน เพื่อเป็นประโยชน์แก่ตนเองและจะเป็นบุคคลที่มีคุณประโยชน์ในสังคมต่อไป

จะเห็นได้ว่า กิจกรรมสร้างโลกโดยผ่านเด็กนี้ ไม่เพียงแต่เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อช่วยเหลือผู้ที่ประสบปัญหาในสังคมเท่านั้น แต่ยังเป็นกิจกรรม ที่เน้นถึงการสร้างความผูกพันระหว่างบุคคลในครอบครัว ปลุกจิตสำนึกของผู้เป็นแม่ให้เกิดความรัก ความต้องการลูกของตน และเลี้ยงลูกเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างถูกต้องเหมาะสม รวมทั้งเตรียมความพร้อมให้แก่เด็ก เพื่อให้เป็นรากฐานที่มั่นคงและเป็นประโยชน์แก่สังคมส่วนรวมต่อไปในอนาคตได้

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา โครงการของกิจกรรมสร้างโลกโดยผ่านเด็ก 3 โครงการ ว่า มีวิธีการในการดำเนินงานอย่างไร ที่จะมีผลนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพของสตรีและเด็ก ให้เป็นคนที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข รวมทั้งมีคุณประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมด้วย

กิจกรรมสร้างโลกโดยผ่านเด็ก

1. โครงการสร้างโลกโดยผ่านเด็ก (งานการศึกษาเด็กปฐมวัย)

ปัญหาสังคมไทยในปัจจุบันนี้ สาเหตุที่สำคัญมาจากความไม่เท่าเทียมกันในสังคมทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้ผู้คนส่วนใหญ่ พยายามที่จะไขว่คว้าหาหนทางที่จะให้ได้มาซึ่งความสำเร็จ ความก้าวหน้า เพื่อปัจจัยทางด้านวัตถุ ที่จะเป็นสิ่งบ่งบอกถึงฐานะทางเศรษฐกิจและควมมีหน้ามีตาในสังคม ซึ่งสังคมเราในขณะนี้ ยอมรับกันจากวัตถุที่มี และฐานะทางเศรษฐกิจเป็นหลักจากปัญหาเหล่านี้ ทำให้คนทั่วไป ได้มีการวิเคราะห์กันว่า ปัจจัยสำคัญที่สามารถจะช่วยเหลือปัญหาทำให้คนทุกคนมีความเท่าเทียมกันได้ โดยไม่ต้องคำนึงถึงทางด้านวัตถุนั้น คือ การศึกษา ซึ่งการศึกษานั้น เป็นสิ่งที่ช่วยให้คนในสังคมได้มีการพัฒนาทางด้านภูมิปัญญา รวมทั้งทำให้มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทั้งทางด้านจิตใจ สังคม และทางด้านเศรษฐกิจ

การจัดการศึกษาในปัจจุบันนี้ ส่วนใหญ่มุ่งเน้นสำหรับผู้ที่มีโอกาสทางสังคม และเศรษฐกิจ เช่น คนชั้นกลาง ถึงคนชั้นสูง โดยเฉพาะในเขตเมืองหรือชุมชนที่เจริญแล้ว ซึ่งก็นับว่าประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง ในขณะที่กลุ่มผู้ที่อยู่ในสภาวะการณียากลำบากทางสังคม และเศรษฐกิจ ซึ่งขาดแคลนในด้านต่าง ๆ เช่น ทุนทรัพย์ สิ่งอำนวยความสะดวก และการส่งเสริมการพัฒนาทางด้านสติปัญญา สภาวะทางกาย และจิตใจ ที่ไม่เอื้ออำนวยเท่ากับกลุ่มที่มีโอกาส ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว นอกจากนี้ กลุ่มผู้ที่อยู่ในสภาวะยากลำบาก ยังต้องเผชิญกับปัญหาการไม่ยอมรับของสังคม ผู้ที่มีบทบาทรับผิดชอบไม่ให้การเอาใจใส่เท่าที่ควร ทั้งยังไม่ปรากฏว่า มีสถาบันใดที่ให้ความช่วยเหลือในด้านการศึกษาแก่กลุ่มผู้ที่อยู่ในสภาวะยากลำบากอย่างจริงจัง และทั่วถึง ทำให้กลุ่มผู้ที่อยู่ในสภาวะที่ยากลำบาก โดยเฉพาะเด็ก ซึ่งมีจำนวนไม่น้อย ไม่ได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตเท่าที่ควร (การสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “การจัดการศึกษาเพื่อเด็กที่อยู่ในสภาวะยากลำบาก” คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชน สนับสนุนโดยองค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF) วันที่ 25 - 26 พฤศจิกายน 2536)

การมองเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาในสังคมปัจจุบันนี้ ก่อให้เกิดความตื่นตัวทางด้านการศึกษา ทั้งในหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนหลายหน่วยงาน ซึ่งแต่ละหน่วยงานนั้น ต่างก็มุ่งเน้นคุณภาพของการศึกษาสำหรับเด็ก และเยาวชน เริ่มมีการพัฒนารูปแบบ แนวทาง

และวิธีการสอนมากมายหลายวิธี ซึ่งสิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ ก็เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่า คนไทยเรานั้น ต่างก็พยายามทุกวิถีทางเช่นกันในการที่จะร่วมมือกัน พยายามหาหนทางที่จะแก้ปัญหาสังคมให้หมดไป พัฒนาคุณภาพชีวิต รวมทั้งพัฒนาประเทศชาติของเราให้เจริญก้าวหน้าเทียบเคียงกับชาติอื่นได้

โดยการเริ่มต้นการแก้ปัญหา จากด้านการศึกษา และการให้ความรู้แก่เด็กก่อน ซึ่งในเรื่องนี้ ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้แสดงธรรมคำสั่งสอนเกี่ยวกับการให้การศึกษาแก่เด็กไว้ ดังนี้ คือ

“จงสร้างเด็กให้ดี เหมาะสมที่จะไปสร้างโลกในทางที่ถูกต้อง งดงาม ให้เด็กทุกคนเตรียมตัวสำหรับเป็น “พุทธะ” คือ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน รู้สิ่งที่ควรรู้ ตื่นจากความหลับหลง และเบิกบาน อยู่ด้วยความเป็นสุข ถ้าทำได้อย่างนี้แล้ว การศึกษาก็จะมีคุณค่าสูงสุดเพื่อจะควบคุมหรือสกัดกั้นกระแสแห่งสัญชาตญาณของเด็ก อย่าให้เดินไปในทางที่เห็นแก่ตัว เป็นกิเลส แต่ให้เดินไปในทาง “โพธิ” ไม่มีกิเลส นี่เป็นเหตุผลที่อยู่ลึก แต่ก็จำเป็นที่สุดที่ต้องมีเหตุผลอย่างนั้น จัดการศึกษาให้ถูกต้องแล้ว ประเทศไทยก็จะเป็นป้อมปราการของโลกด้วย ไม่ใช่เป็นเพียงป้อมปราการของพระพุทธศาสนา เป็นป้อมปราการของมนุษยโลก โลกก็จะยังคงเป็นที่ที่มีความน่าอยู่” (นิตยสาร สภาวีกา ฉบับเดือน กุมภาพันธ์ 2542)

จากคำสั่งสอนของท่านพุทธทาสภิกขุ รวมทั้งการมองเห็นถึงสภาพการณ์ในปัจจุบันของสังคมไทย แมชชีนสนิย์ เสถียรสุด จึงมีความต้องการที่จะดูแล ช่วยเหลือ ในด้านการส่งเสริมการให้การศึกษาแก่เด็กผู้ด้อยโอกาสทั้งหลายที่อยู่ในสภาวะยากลำบาก รวมทั้งเด็กที่มีเหตุปัจจัยอื่นที่ไม่สามารถเข้ารับการศึกษารูปแบบทั่วไปได้ เช่น เด็กที่ถูกพ่อแม่ทอดทิ้ง เด็กลูกคนงานก่อสร้าง รวมทั้งเด็กตาบอด และเด็กพิการซ้ำซ้อน เป็นต้น ซึ่งแมชชีนสนิย์ เสถียรสุด มีมุมมองต่องานที่จะทำเพื่อเด็ก คือ “เรามองว่าเด็ก คือ ความใส ความเบิกบาน อันเป็นสภาวะที่มีอยู่เดิม โดยที่เด็กสามารถใช้ความใสนี้เรียนรู้ ซึมซับ และพัฒนาไปตามสิ่งที่เรียนรู้ ซึ่งเมื่อย้อนมองดูครั้งหนึ่งผู้ใหญ่ ก็เคยใสอย่างเด็ก แต่เมื่อได้เรียนรู้ไปเรื่อย ๆ ความใสนั้นก็เกิดฝุ่นละออง จนกระทั่ง ศักยภาพความใสหายไป ความสำคัญ คือ การเรียนรู้ที่ดีนั้น ต้องสามารถรักษาพุทธิภาวะในใจเด็กไว้ได้ เด็กก็จะมีชีวิตที่อบอุ่น เติบโตได้ด้วยตนเองอย่างกล้าหาญ และถูกทาง

นอกจากเด็ก คือความใส ความเบิกบานแล้ว เด็ก คือ ครูของเราด้วย เด็กกำลังบอกเราว่า เขาเป็นปัจจุบันที่มีอดีตเป็นเหตุ และนั่นคือคำตอบว่า เด็กมาจากไหน การกระทำของผู้ใหญ่ในอดีต เป็นสาเหตุการเกิดอีก 1 ชีวิต ที่เราเรียกว่า “เด็ก” ดังนั้น ถ้าผู้ใหญ่หลงทาง เด็ก

ก็จะขาดประโยชน์ เราทุกคนจึงต้องมีหน้าที่หวนกลับมาดูว่า ผู้ใหญ่ทุกคนกำลังทำให้เด็กซึ่งเป็นปัจจุบันของแผ่นดิน เติบโตอย่างคนดี มีสัมมาทิฐิหรือไม่ ทุกครั้งที่เด็กอยู่ใกล้ผู้ใหญ่ที่เจ้าอารมณ์ เด็กกำลังได้รับผลพวงแห่งการกระทำของผู้ใหญ่ที่เจ้าอารมณ์นั้น ซึ่งส่งผลให้เด็กเติบโตอย่างขาดศักยภาพ ผู้ใหญ่ในสังคมควรให้โอกาส และจัดสิ่งแวดล้อมที่จะช่วยสนับสนุนให้การเติบโตของเด็กเป็นไปอย่างธรรมชาติ" (นิตยสาร สาวิกา ฉบับเดือนกุมภาพันธ์ 2542)

ดังนั้น แมซีคันสนีย์ เสถียรสุด จึงได้เริ่มตั้งประเด็นในการทำงานเกี่ยวกับการส่งเสริม การให้การศึกษาแก่เด็ก ว่า ทำอย่างไรที่จะทำให้กระบวนการการศึกษา หรือ กระบวนการเรียนรู้ ที่จะรักษาพุทธิภาวะในใจของเด็กไว้ได้ และทำอย่างไรที่จะไม่ให้ผู้ใหญ่ ทำลาย แต่กลับช่วยส่งเสริมหรือสนับสนุนพุทธิภาวะให้บังเกิดขึ้นกับเด็ก และนี่ก็คือ จุดเริ่มต้นของการทำงานเพื่อเด็ก ของแมซีคันสนีย์ เสถียรสุด โดยได้มีการจัดตั้งโครงการสร้างโลกโดยผ่านเด็ก (งานการศึกษาเด็ก ปฐมวัย) ขึ้น

จากแนวคิดที่ว่า "วัด คือ ศูนย์รวมใจในชุมชน" การศึกษาในศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ ของวัดจึงเป็นการศึกษาที่เปิดโอกาสให้มีการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของสมาชิกในชุมชน ที่จะอยู่รวมกันอย่างพึ่งพาอาศัยกัน ไม่เบียดเบียนกัน ระหว่างชีวิตต่อชีวิต ไม่ว่าจะเป็นคน สัตว์ พืช และ สิ่งแวดล้อมอื่น ๆ เราตระหนักดีว่า เด็ก คือ ความงดงามของโลก เด็กเกิดมาพร้อมกับเมล็ดพันธุ์ แห่งโพธิ์ และมีอาวุธในการเรียนรู้ที่ติดตัวมา คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ในอันที่จะพัฒนาให้เกิดสติปัญญาได้ การเรียนการสอนในศูนย์เด็ก จึงไม่ใช่เรียนแบบ ตามองดู และสมองท่องจำ แต่เด็กต้องสัมผัสด้วยใจ เด็กควรจะเรียนรู้ถึงชีวิตที่สงบเย็นและเป็นประโยชน์ ได้ด้วยเทคนิคการฝึกสมาธิอย่างง่าย ๆ เช่น การฝึกเจริญสติตามลมหายใจเข้าที่อ่อนโยน และผ่อนคลายใจออกอย่างผ่อนคลายด้วยสติอย่างสม่ำเสมอ การรักษาความเบิกบานแจ่มใสของจิตเดิมให้มีอย่างต่อเนื่องตลอดวันโดยผ่านกิจกรรมประจำวันต่าง ๆ ในลักษณะของกายเคลื่อนไหว แต่ใจอยู่นิ่ง เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกสมาธิด้วย การฝึกสมาธิมีรูปแบบการนั่งหลับตาเท่านั้น การร่วมกิจกรรมของเด็กด้วยความรู้ตัวทั่วพร้อมในชีวิตประจำวันจะช่วยให้จิตใจของเด็กมีความมั่นคงมากขึ้น ที่จะสามารถเรียนรู้ธรรมชาติของสรรพสิ่งทั้งปวงได้ตามความเป็นจริง ครูต้องมีความละเอียดอ่อน และฝึกตัวเองให้มีความรู้ตัวทั่วพร้อมอยู่เสมอ ซึ่งจะทำให้ครูสามารถคิดกระบวนการเรียนรู้ สร้างสรรค์ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งจะสร้างแรงบันดาลใจให้เด็กมีทัศนคติที่ดีต่อการดำเนินชีวิตที่เป็นอิสระอย่างแท้จริง" แมซีคันสนีย์ เสถียรสุด จึงได้เริ่มดำเนินโครงการ โดยใช้ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์วัด

ศิริพงษ์ธรรมนิมิต เป็นโรงเรียนสาธิตในวิธีการศึกษาแนวธรรมชาติที่มุ่งเน้นการเรียนรู้ ให้เด็กมีความรอดในทุกความหมาย คือ ทั้งทางกาย ทางจิต และสติปัญญา

ประวัติการก่อตั้งศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ธรรมนิมิต

ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์แห่งนี้ ถือกำเนิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2518 ในความดำริของพระครูภาวนาภิธาน เจ้าอาวาสวัดศิริพงษ์ธรรมนิมิตในขณะนั้น โดยมีนโยบายเพื่อ ให้โอกาสเด็ก ๆ ในละแวกวัด ได้เรียนหนังสือ และได้รับการสั่งสอนอบรม ให้เติบโตขึ้นเป็นคนดีของสังคม

จากปณิธานของหลวงพ่อกษานาภิธาน และจิตศรัทธาของคุณอาทร ลังขวัญพัฒนา ผู้บริจาคที่ดิน 2 ไร่ เพื่อการก่อสร้างโรงเรียนแห่งใหม่ ร่วมกับน้ำใจของทุกคนในละแวกใกล้เคียงนั้น ที่ได้ร่วมกันสละทรัพย์ที่ละเล็กที่ละน้อยตามกำลังความสามารถ รวมกันเป็นเงินประมาณ 1 ล้านบาท สมทบกับเงินบริจาคจากกองทุนเสถียรธรรม แห่งเสถียรธรรมสถาน โดยคุณเสถียร และแม่ที่คันสนีย์ เสถียรสุด อีกเป็นจำนวนเงิน 5 ล้านบาท อาคารเรียนหลังใหม่แห่งศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์หลังปัจจุบันนี้ จึงได้เสร็จสมบูรณ์ในปี พ.ศ. 2535

โครงการศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์นี้ตั้งขึ้นโดยมีนโยบาย เพื่อเป็นการให้โอกาสทางการศึกษาแก่เด็กที่ด้อยโอกาสในชุมชน ได้มีโอกาสในการเรียนรู้และเป็นการเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กอย่างถูกต้องและสอดคล้องกับธรรมชาติ โดยมุ่งเน้นการเรียนรู้ให้เด็กมีความรอดในทุกความหมาย คือ ทั้งทางกาย ทางจิต และทางสติปัญญา

จุดประสงค์ของศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ธรรมนิมิต

คุณสุภาพรณี ธารินเจริญ (สัมภาษณ์ วันที่ 9 ตุลาคม 2540) ได้กล่าวถึงจุดประสงค์ของศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ ธรรมนิมิต ว่า

“... แรกเริ่มในการก่อตั้ง เจตนาหลักของหลวงพ่อกษานาภิธาน คือ ให้โอกาสเด็ก ๆ ในละแวกวัด ได้เรียนหนังสือ และได้รับการสั่งสอนอบรมให้เติบโตขึ้นเป็นคนดีของสังคม

ภายหลัง เมื่อรูปแบบการเรียนการสอนของศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์
แห่งนี้ เริ่มมีความมั่นคงและเด่นชัดขึ้น จึงมีการกำหนดวัตถุประสงค์
ของโครงการ คือ เพื่อให้การศึกษาของสถานที่แห่งนี้เป็นงานเตรียม
ความพร้อมของเด็กปฐมวัยในชุมชนเป็นการศึกษาที่จะนำเด็กไปสู่การ
หยั่งรู้ (Enlightenment) คือ เด็กควรจะได้รู้จักตัวเองจริง ๆ โดยผ่าน
กระบวนการ หรือ กิจกรรมในการเรียนรู้ของโรงเรียน เพื่อให้เด็กได้
เรียนรู้ในการที่จะดำเนินวิถีชีวิตให้รอด สามารถดำรงความเบิกบาน
แจ่มใส ให้จิตมีความใส คือ มีสติปัญญาที่จะแก้ไขปัญหาคือปัญหาในชีวิตของ
ตนเอง และรวมทั้งเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นได้..."

หลักในการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ธรรมนิมิต

จะเห็นได้ว่า ในการทำงานของศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ธรรมนิมิตแห่งนี้
เป็นการทำงานที่ให้โอกาสผู้ที่ทำงานทุกคนได้มีการนำเสนอความคิดเห็น และปฏิบัติหน้าที่ตามที่
เห็นสมควรและเหมาะสม โดยมีการนำเสนอ พูดคุย ปรีกษาหารือกันในที่ประชุม และร่วมกันตัดสินใจ
จากนั้นทุกคนก็จะร่วมมือกันดำเนินการให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี นโยบายของทางโรงเรียนนี้ไม่
เพียงจะสอนวิถีชีวิตอย่างเป็นประชาธิปไตยเท่านั้น แต่ยังจะเปิดโอกาสให้ทุกคนได้มีการพัฒนา
ความคิดสร้างสรรค์ในการทำงานและสร้างผลงานที่ดี และมีประโยชน์ให้แก่ชุมชนส่วนรวมอีกด้วย

หลักในการทำงานด้านการเรียนการสอน ของโรงเรียนแห่งนี้จะเป็นการสอนในรูปแบบ
ของการดำเนินชีวิตประจำวัน แต่จะเป็นการสอนสอดแทรกธรรมะ เข้าไปในทุกกิจกรรมของเด็กเพื่อให้
เด็กได้ซึมซับในธรรมะ และการกระทำเข้าไปโดยที่เด็กไม่รู้ตัว แต่สิ่งเหล่านี้จะค่อย ๆ กล่อมเกลา
นิสัยและจิตใจของเด็กให้เป็นบุคคลที่มีเมตตาธรรม สุขภาพ อ่อนโยน และโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่ดีใน
สังคมต่อไป ดังที่ คุณสุภาพรณี ธารินเจริญ (สัมภาษณ์ วันที่ 9 ตุลาคม 2540) กล่าวว่

"...โรงเรียนแห่งนี้จะสอนศิลปะของการดำรงชีวิต โดยสอนให้เด็ก
มีทักษะในชีวิตประจำวันในแนววิถีชีวิตไทย โดยมีพุทธธรรมเป็นพื้นฐาน
มีคำจำกัดความง่าย ๆ สำหรับพุทธธรรม คือ กาย จิต และสติปัญญา
ของเด็กต้องทำงานให้สอดคล้องกันและประสานกัน แล้วถึงจะรอด
หรือที่เรียกว่า ศิล สมาธิ ปัญญา เป็นหัวใจของพุทธศาสนา นำสิ่ง

นี่มาตีความว่าเด็กของเราจะมีศีล สมาธิ ปัญญาได้อย่างไรใน 3 ปีของการอยู่กับเรา เามาจัดเป็นหลักสูตรการศึกษา ภายเนื้อหังของเด็กและครูต้องสะอาด รวมถึงการแต่งกายงดงามคือ การไม่ฟุ่มเฟือยและเบียดเบียนตนเอง เป็นความมั่งคั่งของจิตใจ ถ้าจิตไม่ละเอียดจะมองตรงนี้ไม่ออก ภายอินทรีย์ในชีวิตประจำวันของเด็กต้องสะอาด คือ เด็กต้องไม่ทำร้ายซึ่งกันและกัน ตรงนี้เป็นศีล คือ ศีล หมายถึงไม่ทำความชั่ว ตรงนี้จะจัดให้เข้าหลักสูตร เด็กจะมีศีล 5 ทำในสิ่งที่ดีงาม ไม่เอากายไปทำร้ายคนอื่น จิตของเขาจะแจ่มใส จะมีความรัก วินัย การอยู่ร่วมกันต้องชัดเจน ต้องมีเมตตาธรรม ต้องพึ่งพาอาศัยกัน กตัญญูต่อผู้อื่น และกตัญญูต่อโลก และจะมีปัญญาจะเกิดขึ้นเมื่อกายเด็กสะอาด จิตที่มาจากศีลดี กายดี จิตดี เมื่อจิตเด็กผ่องใส สติปัญญาจะเกิดโดยอัตโนมัติเด็กจะมีความเบิกบาน แจ่มใสตลอดวัน..."

จากคำกล่าวนี้ จะสังเกตได้ว่า หลักในการทำงานของโรงเรียนนี้ไม่เพียงแต่จะเป็นการทำงานเพื่อมุ่งเน้นให้เด็กเกิดความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ และรู้จักการคิดวิเคราะห์ การตัดสินใจเท่านั้น แต่ยังมุ่งเน้นที่จะส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็ก ซึ่งเป็นการปูพื้นฐานไปถึงวิถีชีวิตในอนาคตของเด็กเหล่านี้ด้วย เพราะเมื่อเด็กมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีเป็นพื้นฐานของจิตใจ เด็กเหล่านี้ก็จะโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ และมีคุณประโยชน์ต่อชุมชนและสังคมส่วนรวมต่อไป

เกณฑ์ในการรับสมัครนักเรียน

การรับสมัครเด็กนักเรียนนั้น ไม่มีกฎเกณฑ์ที่ตายตัว กล่าวคือ เด็กทุกคนมีสิทธิในการสมัครเข้าเรียนเท่าเทียมกัน โดยปกติทางโรงเรียนจะยินดีต้อนรับเด็กทุกคนเข้ามาศึกษา แต่หากในกรณีที่มีนักเรียนมาสมัครเป็นจำนวนมากเกินกว่าที่ทางโรงเรียนจะสามารถรับไว้ได้ ทางโรงเรียนจะมีนโยบายที่จะให้โอกาสแก่เด็กที่ด้อยโอกาสที่สุดก่อน เช่น เด็กที่ไม่มีความพร้อมด้านกำลังทรัพย์ เด็กที่ถูกพ่อแม่ทอดทิ้ง เด็กที่เป็นลูกคนงานก่อสร้าง รวมถึงเด็กพิการ และเด็กที่มี

พัฒนาการทางสมองช้า เนื่องจากชุมชนแห่งนี้ มีนโยบายในการสร้างขึ้นสำหรับช่วยเหลือเด็กผู้ด้อยโอกาสบริเวณใกล้เคียงของวัดศิริพงษ์ธรรมนิมิต และในกรณีที่เด็กและครอบครัวประสบกับสภาวะที่ยากลำบาก ทางโรงเรียนก็มีนโยบายที่จะให้ความช่วยเหลือ เช่น ถ้าครอบครัวของเด็กอยู่ในระดับกลาง หมายถึงพอจะมีค่าใช้จ่ายบ้างในบางส่วน ทางโรงเรียนก็จะให้ความช่วยเหลือในด้านค่าเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายนักเรียนของเด็ก แต่ถ้าหากครอบครัวของเด็กมีฐานะอยู่ในระดับล่าง หมายถึง มีปัญหาในด้านค่าใช้จ่ายอย่างรุนแรง ไม่สามารถที่จะหาค่าใช้จ่ายมาให้ทางโรงเรียนได้ ทางโรงเรียนก็จะให้ความช่วยเหลือในด้านค่าใช้จ่ายทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็น ค่าเล่าเรียน ค่าเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายชุดนักเรียน และค่าอาหารกลางวัน ในบางกรณี ผู้ปกครองที่ไม่สามารถหาค่าใช้จ่ายมาให้แก่โรงเรียนได้ ก็จะขอชดเชยด้วยการให้แรงงานแก่ทางโรงเรียน โดยที่ทางโรงเรียนไม่ได้เรียกร้อง เช่น การร่วมมือกัน ทำเครื่องเล่นเพื่อเป็นของขวัญสำหรับเด็กลูก ๆ ของตน ช่อมแซมอุปกรณ์การเรียนต่าง ๆ ในโรงเรียน หรือทำสื่อการเรียน เหล่านี้เป็นต้น ซึ่งการมาทำงานให้กับทางโรงเรียนนี้ ทางโรงเรียนจะขอให้ผู้ปกครองมาทำเฉพาะเมื่อมีเวลาว่างจากการประกอบอาชีพเท่านั้น เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูล และเอื้ออาทรต่อกัน เพราะเด็กก็จะได้มีอาคารเรียนที่สวยงาม มีสื่อการเรียนการสอน มีอุปกรณ์การเรียน และเครื่องเล่นต่าง ๆ ผู้ปกครองก็ไม่ต้องลำบากใจกับการที่ครอบครัวไม่สามารถหาค่าเล่าเรียนมาให้กับทางโรงเรียนได้ สำหรับทางโรงเรียน การทำงานก็สามารถเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโรงเรียนได้ คือ สามารถช่วยเหลือเด็กที่อยู่ในสภาวะยากลำบาก หรือด้อยโอกาสให้ได้รับการศึกษาได้

- อายุเฉลี่ยของเด็กนักเรียนในศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์แห่งนี้
ตั้งแต่ 2 ปีครึ่ง จนถึง 6 ปี
- อัตราค่าเล่าเรียน เป็นเงิน 1,650 บาท / ปี
- ค่าอาหารกลางวัน เทอมละ 300 บาท

จนถึงปัจจุบัน มีนักเรียนประมาณ 400 กว่าคน ห้องเรียนทั้งหมด 12 ห้องเรียน

ระบบในการจัดเด็กเข้าชั้นเรียน

- ช่วงแรก ใช้ระบบการแยกเข้าชั้นเรียนตามลำดับอายุ ในแต่ละระดับชั้น
- ผลคือ พบว่า เด็กมีความกระตือรือร้นในการอยู่ร่วมกัน ไม่ค่อยที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
- ภายหลัง ทดลองเปลี่ยนมาใช้ระบบ NONE CLASS SYSTEM

ผลคือ พบว่า เด็กจะมีความอ่อนโยนขึ้น โดยเห็นได้จากเด็กที่โตกว่าเด็กในชั้นเรียนเดียวกันจะมีการช่วยเหลือ ดูแลและปรนนิบัติน้องๆ ที่เล็กกว่าและอ่อนแอกว่า โดยมีพฤติกรรมที่เลียนแบบพฤติกรรมของแม่ครู ส่วนเด็กเล็ก จะมีความแข็งแกร่งขึ้น มีการเรียนรู้จากเด็กโตมากขึ้น

สำหรับเด็กตาบอด ทางโรงเรียนจะจัดให้เรียนร่วมกับเด็กปกติ เพื่อให้เด็กรู้สึกว่าคุณชีวิตทุกชีวิต ไม่มีอะไรที่แตกต่างกัน เด็กสามารถทำทุกอย่างได้ และเรียนรู้ทุกอย่างได้เท่าเทียมกับเด็กปกติทั่วไป รวมทั้งเป็นการฝึกความเมตตา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเอื้ออาทร และการแบ่งปัน ในการที่เด็กปกติ จะคอยให้ความช่วยเหลือ และดูแลเพื่อนผู้พิการ

เด็กที่มีพัฒนาการทางสมองช้ากว่าเด็กทั่วไป ทางโรงเรียนจะจัดให้เรียนร่วมกับเด็กปกติเช่นเดียวกัน เพราะเชื่อว่า สิ่งแวดล้อมจะสามารถช่วยเด็กที่มีพัฒนาการทางสมองช้าได้มาก เพราะการเรียนร่วมกันจะเป็นการกระตุ้นให้เด็กมีความต้องการ และสามารถที่จะเรียนรู้รวมทั้งพยายามทำให้ได้อย่างเพื่อนคนอื่น เพราะถ้าหากอยู่ในกลุ่มของเด็กที่มีพัฒนาการทางสมองช้าด้วยกัน จะทำให้เด็กไม่มีการพัฒนา และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้เลย

อย่างไรก็ตาม ทางโรงเรียนก็ได้คาดหวังว่าจะประสบความสำเร็จเกี่ยวกับความเป็นปกติของเด็กที่มีพัฒนาการทางสมองช้ามากนัก เพียงแต่มีแนวคิดว่าจะทำอะไร ที่จะทำให้เด็กเหล่านี้สามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข

เกณฑ์ในการรับสมัครและคัดเลือกแม่ครู พ่อครู

'เด็ก ๆ จะเรียกครูของพวกเขาทุกคนว่า พ่อครู หรือ แม่ครู เพราะครูทุกคนจะตระหนักในหน้าที่ของตนดีว่า ไม่ได้มีหน้าที่เพียงสอนหนังสือให้ความรู้แก่เด็ก ๆ เท่านั้น แต่ต้องเป็นทั้งพ่อ และ แม่ ที่ยังมีหน้าที่คอยดูแล ความเป็นไปของเด็ก ๆ แต่ละคนให้เติบโตขึ้นอย่างมั่นคง ไม่บาดเจ็บทั้งทางกาย และทางจิตใจ ไม่ตกเป็นเหยื่อของโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน พ่อครู แม่ครู จะใช้วิธีการเชิงพุทธเพื่อให้เด็กเกิดปัญญาที่จะควบคุมจิตใจของตนเอง ไม่ให้ขุ่นมัว เศร้าหมอง และรู้จักใช้วัตถุรอบข้างอย่างไม่ตกเป็นทาส ในหัวใจครู มีแต่เมตตา กับปัญญานอนเคียงข้างกันอยู่ ปัญญา คือ ความรู้ ความสามารถ ในการที่จะยกจิตวิญญาณของเด็กให้สูงขึ้น เมตตา ก็คือความรัก ความเสียสละ เพื่อทำหน้าที่ของตน โดยไม่รู้สึกเหน็ด

เหนื่อยหรือเอือมระอา' และนี่ ก็คือ คุณสมบัติ และหน้าที่ของพ่อครู และ แม่ครู ของศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ธรรมนิมิต

โรงเรียนวัดศิริพงษ์ธรรมนิมิตนี้ มีระบบในการรับสมัคร และคัดเลือกแม่ครู พ่อครู ที่ค่อนข้างจะแตกต่างจากโรงเรียนอื่นทั่ว ๆ ไป คือ ไม่คำนึงถึงวุฒิการศึกษา ผู้ที่จะมาสมัครเป็นแม่ครู หรือพ่อครู ไม่จำเป็นต้องมีใบปริญญา ไม่ต้องมีวุฒิกูร หลักใหญ่ในการมอง และรับสมัคร พ่อครู แม่ครู ของโรงเรียนนี้ คือ พ่อครู แม่ครู ควรจะเป็นผู้ที่มีความรัก ความเมตตา มีความอ่อนโยน มีจิตใจเอื้ออาทร เอื้อเฟื้อ ให้อภัย ไม่เพ่งโทษผู้อื่น มีสติ มีความสามารถในการแก้ไขปัญหาของสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้ โดยหลักการที่ปฏิบัติกัน โรงเรียนวัดศิริพงษ์ธรรมนิมิตนี้จะรับผู้ที่เข้ามาสมัครเป็นพ่อครู แม่ครู ทุกคน มีการสังเกตโดยการทดลองงาน 3 เดือน หลังจากนั้น จะมีการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันของพ่อครู และ แม่ครูทุกคน พร้อมทั้งให้คำแนะนำแก่กัน เพราะฉะนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า โรงเรียนไม่ได้มีเกณฑ์การตัดสิน หรือ คัดเลือกผู้ที่จะเข้ามาเป็นพ่อครู แม่ครู แต่ผู้สมัครที่จะเป็นพ่อครู แม่ครูนั้น จะเป็นผู้เลือกเองว่า มีความต้องการ และมั่นใจที่จะมาเป็นพ่อครู แม่ครูที่โรงเรียนแห่งนี้หรือไม่

เงินเดือนขั้นต้น เริ่มตั้งแต่ ประมาณ 700 - 1,000 บาท

กิจกรรมของศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ธรรมนิมิต

ชีวิตประจำวัน

* เวลา 07.00 - 08.00 น.   แรบสนิททไกลัซิดธรรมชาติ

กิจกรรมในช่วงเช้า พบกันด้วยรอยยิ้มแห่งแสงอรุณ ทักทายแม่ครูและเพื่อน ๆ ตลอดถึงธรรมชาติที่น่าพิศวงสดชื่นด้วยความเบิกบาน เด็ก ๆ จะเริ่มสร้างวินัยและความรับผิดชอบ ด้วยการเก็บเครื่องใช้ และของใช้ส่วนตัว หลังจากนั้นเด็ก ๆ จะช่วยแม่ครูทำหน้าที่ภายในห้องเรียน จัดห้องเรียน รดน้ำต้นไม้ แล้วมาชื่นชมธรรมชาติกัน

* เวลา 09.00 น. **ชีวิตผ่องใสที่ใคร ๆ ปรารถนา**

พัฒนาการทางด้านร่างกายเป็นสิ่งสำคัญสำหรับเด็ก ๆ แม่ครูจะทำกิจกรรมเคลื่อนไหวอย่างสร้างสรรค์ร่วมกันเป็นกลุ่มใหญ่ ร้องเพลง ออกกำลังกาย ไหว้พระสวดมนตร์ เกมส์สร้างสรรค์ เคารพธงชาติ และนำเข้าสู่บรรยากาศฟังเสียงธรรมชาติอย่างสงบ ระลึกถึงธรรมชาติที่เกื้อกูลชีวิต คุณพ่อ คุณแม่ แม่ครู และร่างกายด้วยความกตัญญู

* เวลา 09.30 น. **กิจกรรมสร้างสรรค์**

เด็ก ๆ เข้าสู่บรรยากาศอบอุ่นในห้องเรียน เด็ก ๆ จะพักทักทายกันด้วยการร้องเพลงเคลื่อนไหวตามจังหวะ และกิจกรรมสร้างสรรค์ที่เบิกบานและผ่อนคลาย

ในเวลา 09.45 น. เราจะมาทักทายต่อร่างกายด้วยการตีมนม โดยการรู้จักที่จะแบ่งปัน เอื้อเฟื้อ พร้อมกับการเรียนรู้ถึงที่มาของน้ำนมแสนอร่อยและมีคุณค่า ที่ล้วนผ่านมาจากธรรมชาติและน้ำใจของผู้คนมาด้วยความรัก แล้วไปเล่นน้ำด้วยกันโดยการล้างแก้วนมเอง ขอขอบคุณสายน้ำที่ ชะล้างแก้วจนสะอาด ฟีดันไม้คองคอยอยู่ เราจะแบ่งปันไปให้ที่ต้นไม้ได้ดื่มกิน

* เวลา 10.00 น. **นิทานสร้างสรรค์**

นิทานกับดวงใจเล็ก ๆ ของเด็ก ๆ ที่ผูกพันกันอย่างแยกไม่ออก นอกจากจะเป็นการให้เกิดจินตนาการอันกว้างไกลไม่จำกัด ภาษาตามแนวธรรมชาติจากนิทานสร้างสรรค์ก็จะสอดคล้องได้กับวัยอันเหมาะสม การสานใยของสมองจะถูกสร้างขึ้นอย่างงดงาม มั่นคง สู่ความเป็นพื้นฐานของชีวิตที่เบิกบาน แจ่มใส สงบ และแบ่งปัน

* เวลา 10.15 น. **เล่นอย่างสร้างสรรค์**

ฟังนิทานอย่างสงบแล้วเด็ก ๆ จะได้เลือกเล่นอย่างอิสระตามศูนย์เสรีที่ได้จัดไว้รอบ ๆ ห้อง เป็นโอกาสของการสร้างสรรค์ความคิด และจินตนาการอย่างเป็นอิสระ โดยการใช้ประสาทสัมผัสภายในและภายนอกเป็นการเรียนรู้ ตลอดจนการที่จะรู้จักอยู่ในสังคม (เพื่อน ๆ) อย่างเบิกบาน แบ่งปัน สงบ ทั้งหมดของการเล่นคือ การเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ การกระตุ้นการเรียนรู้ จะมีอยู่ภายในตัวเด็ก ๆ ตลอดเวลา แต่เด็กจะเรียนรู้ในบรรยากาศที่เหมาะสมกับวัยอย่างสงบ ซึ่งมีกิจกรรมหลากหลาย เช่น

มุมนีทช่วยเสริมความคิด / เรขา / ชั่ง ตวง วัด / ฟิสิกส์

มุมนิทานเสริมสร้างภาษา และจินตนาการ

มุมนิทาน ช่วยพัฒนาประสาทสัมผัสทั้ง 5 ให้มีการพัฒนาเป็นลำดับ

มุมนิตศิลปะสร้างสมาธิ และจินตนาการ

การได้ทำงานของเด็ก ๆ อย่างสม่ำเสมอเช่นนี้ จะเป็นการสร้างวินัยคือ ความเคยชินที่ดีงามในชีวิตของการทำงานร่วมกันได้เป็นอย่างดี

* เวลา 10.45 น. บ๊าย...บาย พี่ของเล่นที่รัก

เราจะลาของเล่นด้วยความรัก ความอ่อนโยน โดยการช่วยกันเก็บให้เรียบร้อย พู้งี้แล้วพบกันใหม่

* เวลา 11.00 น. กตัญญูต่อร่างกาย

เด็ก ๆ จะรับประทานอาหารเช้าที่เหมาะสมตามวัยและมีคุณค่า เพราะการดูแลรักษาร่างกายให้มีสุขภาพที่แข็งแรงนั้น ต้องอาศัยโภชนาการที่มีประโยชน์เป็นสิ่งสำคัญ

แม้ครูจะพาเด็ก ๆ ล้างมือ เดินแถวไปนั่งโต๊ะรับประทานอาหารเช้าด้วยกัน เด็ก ๆ จะขอบคุณผู้มีพระคุณ ขอบคุณธรรมชาติ ต้นข้าว และ ชาวนา ขอขอบคุณคนป่าที่ทำอาหารด้วยความรัก ขอขอบคุณข้าวทุกเมล็ดที่หมายถึงองค์ประกอบของธรรมชาติ 1 ฤดูกาล และน้ำใจของชาวนา ขอขอบคุณตัวเองที่จะเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์เพื่อเสริมสร้างร่างกายให้แข็งแรง และมีพลังที่จะสร้างสรรค์ความดีงามต่อไป

* เวลา 12.00 น. นิทราสุขสันต์

หลังจากที่รับประทานอาหารเช้าเรียบร้อยแล้ว เด็ก ๆ จะล้างหน้าแปรงฟัน เข้าห้องเรียนทำภารกิจส่วนตัว เรียบร้อยแล้วถึงเวลาสงบ เด็ก ๆ จะไหว้พระสวดมนต์ก่อนนอนพร้อมกัน มีเพลงกล่อมเบา ๆ และนิทานแบบผ่องคลาย เด็ก ๆ จะได้พักผ่อนร่างกายเป็นเวลาเกือบ 2 ชั่วโมง "นอนหลับสบายใจ ตื่นมาให้เป็นคนดี" สำหรับพี่ ๆ อนุบาล 3 จะเตรียมความพร้อมทางด้านภาษาตามแนวธรรมชาติ เพื่อจะได้เตรียมเข้าศึกษาต่อในชั้นประถมปีที่ 1

* เวลา 14.00 น. ตื่นอย่างสดใส

สัญญาณระฆังแห่งสวดดังขึ้น ลูก ๆ ทุกคนตื่นแล้วเก็บที่นอนเองเลย...แม่ครูก็ส่งเสียงเพลงแผ่วเบาเป็นเพื่อนเด็กเวลาตื่นนอน ล้างหน้า จัดกระเป๋า สำรวจความเรียบร้อยของห้องเรียน แล้วก็มารับประทานอาหารว่างด้วยกัน สรุปกิจกรรมประจำวันเพื่อทบทวน และการเตรียมตัวในวันต่อไป...ไหว้พระ สวดมนต์ แม่เมตตา มอบความรัก ความปรารถนาดีให้กับสรรพสัตว์ทั้งหลาย และทุกสรรพสิ่งที่เกื้อกูลต่อชีวิตเรา สวัสดิ์แม่ครู สวัสดิ์ห้องเรียน สวัสดิ์เพื่อน ๆ พงษ์นี้กลับมาพบกันใหม่

* เวลา 14.30 น. บ้าย...บาย กลับบ้าน

กิจกรรมประจำสัปดาห์

กลางแจ้ง

* ทำศนศึกษา	* เล่นศูนย์ทราย	* เล่นศูนย์น้ำ
* กีฬา	* ปิคนิค	* พัฒนาโรงเรียน
* สวนเกษตรกรรม	* งานไม้	

หัตถกรรม (ทำด้วยมือ)

* งานใบตอง	* งานดอกไม้	* งานอาหาร
* ถัก	* ทอ * ปัก	* เย็บ
		* ทำตุ๊กตา

ศูนย์เสรี

* เล่นเสรี	* ศูนย์ทักษะ ไม้บล็อก	* ศูนย์ภาษา
* ศูนย์ดนตรี, นาฏศิลป์	* ศูนย์ธรรมชาติ	

นิทาน

* นิทาน 3 มิติ	* อ่านนิทาน	* เล่านิทาน

ศิลปะ

* ฉีก ตัด ปะ พิมพ์

* ปั้น

* สีน้ำ สีเทียน

วันพระวันสงบ (กิจกรรมเสริม)

* ทำบุญที่วัด

* สวดมนต์

* จิตสงบ

* ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

* นิทานพุทธประวัติ

* เดินทางไกลไปเสถียรธรรมสถาน

รูปแบบกิจกรรมของศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ธรรมนิมิต แบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ

1. กิจกรรมกายเคลื่อนไหว ใจอยู่นิ่ง (จังหวัดของชีวิต)

สื่อวัสดุในการเรียนการสอน มุ่งเน้นที่จะต้องมาจากธรรมชาติ มาจากความประหยัด และ คุ่มค่า คือ ไม่มีสีส้น ส่วนใหญ่ทำมาจากไม้ ที่นำมาทำเป็นรูปแบบต่าง ๆ ทรงเรขาคณิต ดังที่ แม่ครูสุขเนตร ปยุสาสี (สัมภาษณ์ วันที่ 26 ตุลาคม 2540) กล่าวว่า

“...อุปกรณ์ของเล่นที่ไม่มีสีส้น คือ จะไม่ควบคุมเขา (เด็กนักเรียน-ผู้วิจัย) เลย เขาจะไปไกลมาก เด็กวัยนี้เขาต้องการสิ่งนี้อยู่แล้วใช่ไหม เด็กวัยนี้ส่วนมากเดี๋ยวนี้เขาจะมีกิจกรรมแบบนี้เพราะเขามีโทรทัศน์ มีสื่ออะไรมากมาย แต่ถ้าตรงนี้ (ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ธรรมนิมิต ผู้วิจัย) เขาจะได้เยอะ แต่ถ้าเป็นสีนี้เขาก็จะเลือกในการเล่นสี ถ้าเป็นสีเสียมีสีผิวขาว ๆ สีไม้ตามธรรมชาติ มันทำอะไรได้หลายอย่าง ทำให้เราคิดว่า ไอ้การที่ไม่มีสีส้นที่ทำให้เขามีความรู้สึกที่เขาสามารถเอามาทำอะไรได้หลายอย่างโดยที่ไม่ถูกควบคุมความรู้สึกอะไรแบบนี้ ไม่ตายตัว...”

จะสังเกตได้ว่าการที่เด็กมีอุปกรณ์การเล่นเป็นไม้ที่ไม่มีสีส้นนี้ จะเป็นประโยชน์แก่ตัวเด็กเองก็คือ จะทำให้เด็กนั้นมีจินตนาการ มีความคิดสร้างสรรค์ที่ไม่ตายตัวและไม่มีขีดจำกัด เนื่องจากเด็กสามารถจินตนาการและสร้างสถานการณ์ต่าง ๆ ขึ้นได้เอง ให้อุปกรณ์เหล่านั้นเป็นสิ่งที่ และไม่มีสีส้นตามที่เด็กต้องการได้อย่างเสรี เด็กจะรู้สึกได้ว่าถูกควบคุมจินตนาการ ความ

คิดสร้างสรรค์ และความรู้สึก เพราะอุปกรณ์เหล่านี้ ไม่ได้มีรูปแบบที่ตายตัวอย่างเช่นของเล่นในปัจจุบัน

2. นิทานสร้างสรรค์

ในแต่ละวัน แม่ครูทุกคนจะร่วมกันสร้างสรรค์นิทานเรื่องใหม่ ๆ ขึ้นมาเพื่อเป็นการสอน โดยใช้วิธีการแทรกเรื่องที่ต้องการให้เด็กได้เรียนรู้ลงไปนิทานแต่ละเรื่องนั้น การเล่านิทานจะเล่าโดยการใช้สื่อการสอนประกอบ ซึ่งสื่อแต่ละชิ้นนั้นจะเป็นสื่อที่แม่ครูช่วยกันสร้างสรรค์ขึ้นมาทั้งสิ้น การมีอุปกรณ์ที่น่าสนใจ การใช้น้ำเสียงที่นุ่มนวลอ่อนโยน ทำให้นิทานเรื่องต่าง ๆ ที่แม่ครูเล่าขึ้นเป็นที่ชื่นชอบและเป็นความประทับใจแก่เด็ก ๆ เสมอ หลังจากเล่านิทานเพื่อการเรียนรู้จบลงในแต่ละเรื่อง แม่ครูจะสรุปประเด็นที่สำคัญ สอดแทรกความรู้ พร้อมทั้งตั้งเป็นคำถามเพื่อให้เด็กมีส่วนร่วมในการหาคำตอบและบทสรุปของนิทานเรื่องนั้น ๆ แล้วแม่ครูก็จะสรุปปิดท้ายพร้อมกับให้ข้อเสนอแนะแก่เด็กทุกคน

ในการสร้างสรรค์นิทานแต่ละเรื่องขึ้นมานั้น แม่ครูทุกคนมีหน้าที่ในการร่วมมือกันปรึกษาหารือกันว่า ในช่วงนี้ ต้องการให้เด็กได้เรียนรู้ ในเรื่องใดบ้าง เพราะฉะนั้นรูปแบบของนิทานจะออกมาในแง่ใด และเป็นอย่างไร จากนั้นแม่ครูทุกคนก็จะช่วยกันสร้างอุปกรณ์สื่อประกอบการเล่านิทานในเรื่องนั้น

หรือในกรณีที่มีเด็กคนใดกระทำความผิด แม่ครูทุกคนจะไม่ใช้วิธีการลงโทษที่รุนแรง แต่จะใช้วิธีการพูดคุย บอกรถกล่าว ดังที่อาจารย์ใหญ่ ปัญญา เสาน้อย (สัมภาษณ์ วันที่ 9 ตุลาคม 2540) กล่าววว่า

“... เมื่อมีเด็กสักคนที่ทำผิด แม่ครูจะใช้วิธีการพูดคุย อธิบาย หรือยกตัวอย่างให้เด็กเห็น แล้วแต่สถานการณ์ แต่ถ้าผู้ที่ทำผิดมีด้วยกันหลายคน อาจจะแก้ไขด้วยวิธีการแตงนิทานขึ้นมาแล้วเล่าให้ฟังสัก 1 เรื่อง เพื่อให้เขาได้ซึมซับ นิทานจะทำให้เขาเข้าใจ และมีความรู้สึกได้ดีกว่าจะสั่งว่าต้องกับเด็ก เพราะเมื่อเด็กฟังนิทาน เขาจะมีความรู้สึกว่าเขาอยู่ในนิทานนั้นจะมีการเปรียบเทียบกับตนเอง แม่ครูจึงต้องมีบทสรุปของนิทานที่เหมาะสมและตรงกับสิ่งที่ต้องการถ่ายทอดให้เด็กรู้ และเข้าใจมากที่สุด”

และดังที่ คุณสุชนตรา ปุยสาตี (สัมภาษณ์ วันที่ 26 ตุลาคม 2540 แม่ครูของโรงเรียน ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ธรรมนิมิต ได้กล่าวว่า

“...ต้องยกตัวอย่างให้เห็นทั้งผิดและถูก ถ้าเด็กเกเรกัน ก็อาจจะผูกนิทาน ขึ้นมาสักเรื่องหนึ่งง่าย ๆ สั้น ๆ เหมือนอย่างที่ได้ก ๆ คุยกันในเวลาทานข้าว ทำอย่างไรก็ไม่เลิกคุย คุยกันดั่งลั่น เราก็อาจมีนิทานขึ้นมาสักเรื่องหนึ่งให้ เขารู้ เช่น อาจจะมีเด็กขึ้นมาสัก 2 คน คุยกันเวลาทานข้าว ผลก็จะออกมา อย่างนี้ เอละ ขณะที่เด็ก ๆ ทานข้าวจะ จะเล่านิทานให้ฟังสักเรื่องหนึ่ง เราก็นั่งคิดขึ้นมาเดี๋ยวนั้น เองง่าย ๆ เลยเด็กเขาก็ไม่รู้อะไร เขาจะหยุดฟัง ตรงว่าจะเล่านิทานมากกว่าที่เราจะทำไมเธอทำอย่างนั้นอย่างนี้ แล้วสิ่งที่ เราพูดไปก็คือ สอนเขา แต่เขาก็คิดว่านั่นคือนิทาน แล้วเราก็อาจจะเสริม หน่อยว่า ถ้าหนูเป็นอย่างนายดำ คนนี้นะ สักวันหนูก็อาจจะเป็นเหมือนเขา คนนี้นะ นี่คือผลสรุป แต่เด็กเขาฟังนิทานนี้นะ จะเหมือนกับเขาอยู่ใน นิทานนั้น มันก็จะเปรียบเทียบตัวเขา เหมือนที่เขาเคยเจอเหมือนที่เขาเคย เป็น อาจจะเป็นอย่างนี้ อย่างนั้นมาตลอด...”

จะสังเกตได้ว่า ขั้นตอนในการทำงานกับเด็กนั้น เป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อน เด็กในวัยนี้รู้ จักที่จะคิดและวิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยตนเองแล้ว เพียงแต่ต้องการโอกาสที่ผู้ใหญ่ คือ พ่อแม่ และครู อาจารย์จะเป็นผู้กระตุ้นให้เด็กได้รู้จักคิด วิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ นั้น โดยการแนะนำ ชักจูง หรือโน้มน้าว ซึ่งผู้ใหญ่จะต้องเป็นผู้คิดหาวิธีการในการกระตุ้น และสนับสนุนให้เด็กรู้จักใช้ ความคิด สติปัญญาในการวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ ด้วยตนเอง ไม่ควรตัดโอกาสของเด็กด้วยคำ ว่า ต้อง อย่า หรือไม่ เพราะจะทำให้เด็กไม่กล้าที่จะคิด วิเคราะห์หรือตัดสินใจด้วยตนเอง ไม่มี ความคิดสร้างสรรค์ ขาดจินตนาการและขาดความมั่นใจในตนเองไปในที่สุด

นอกจากนี้ยังมีกิจกรรม มีเสียงเพลงที่เหมาะสมกับวัย ที่ทำให้เด็ก ๆ รักและห่วงใยต้นไม้ และธรรมชาติ มีการสวดมนต์ และกิจกรรมอื่น ๆ ที่จะจูงจิตใจของเด็ก ๆ ให้นิ่งสงบ อันเป็นการทำสมาธิอย่างง่าย ๆ แบบหนึ่ง ที่เด็กจะซึมซาบเข้าไปโดยไม่รู้ตัว เช่น การลงสี วาด ภาพ งานปั้นต่าง ๆ เป็นต้น

ในการทำกิจกรรมทุกประเภทในโรงเรียนแห่งนี้ แม่ครู และ เจ้าหน้าที่ทุกคน จะให้เด็กได้มีส่วนร่วมในการรับรู้ และปฏิบัติด้วยทุกอย่าง เช่น เมื่อจะเล่นนิทาน แม่ครูจะใช้คำพูดและ น้ำเสียงที่อ่อนโยน ขอให้เด็กคนใดก็ได้ช่วยทำหน้าที่ในการหยิบอุปกรณ์ประกอบการเล่านิทานให้และช่วยถือ หรือใช้อุปกรณ์นั้นในขณะที่แม่ครูเล่านิทานให้เพื่อน ๆ ในห้องฟัง และหลังจากการเล่านิทานจบลง เด็ก ๆ จะอาสาที่จะช่วยกันเก็บอุปกรณ์อย่างเป็นระเบียบพร้อมทั้งคลุมผ้าเพื่อให้ที่ ๆ ของเล่นได้พักผ่อนอย่างเรียบร้อย หรือหลังจากที่เด็ก ๆ ดื่มนมกันเรียบร้อยแล้ว เด็ก ๆ ก็จะพากันเข้าแถวไปที่อ่างน้ำ ที่ทางเจ้าหน้าที่จะจัดไว้ให้ เพื่อล้างทำความสะอาดแก้วของตนเอง ก่อนนำไปคว่ำไว้อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ นอกจากจะเป็นสิ่งที่สร้างวินัยให้เกิดขึ้นในจิตใจของเด็กแล้ว ยังเป็นบทเรียนที่เด็ก ๆ ทุกคนจะค่อย ๆ ซึมซับเข้าไปโดยไม่รู้ตัวถึงหน้าที่ของตนที่พึงกระทำในการแสดงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ในการช่วยเหลือ เอื้ออาทรต่อผู้อื่น รู้จักการแบ่งปัน โดยการปฏิบัติที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดคือ เมื่อเด็ก ๆ มีสิ่งของอยู่ในมือ ให้ส่งของสิ่งนั้นให้แก่เพื่อน ๆ คนอื่นจนครบทุกคนก่อนแล้วค่อยรับส่วนที่เป็นของตน กิจกรรมนี้เองเป็นสิ่งที่ปลูกฝังให้เด็กไม่มีความเห็นแก่ตัว รู้จักการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักการให้ การแบ่งปัน ซึ่งสังคมในปัจจุบันนี้ มีน้อยลงทุกที

การจัดสถานที่ของศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ธรรมนิมิต

อาจารย์ ปัญญา เสาน้อย (สัมภาษณ์ วันที่ 9 ตุลาคม 2540) ได้กล่าวถึงการจัดสถานที่ของศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ธรรมนิมิต ไว้ว่า

“...การจัดสถานที่ของโรงเรียนแห่งนี้ใช้หลัก อบอุ่น แบ่งปัน สุขสันต์ เป็นครอบครัว เป็นการจัดที่เน้นธรรมชาติเป็นหลัก ใช้สีส้มจากธรรมชาติ หลักในการจัดมีจุดประสงค์เพื่อให้มีความรู้สึกอบอุ่น สงบเย็น แบ่งปัน (พี่ช่วยน้อง น้องช่วยพี่) ให้เด็กรู้สึกว่า สถานที่แห่งนี้ เป็นบ้านหลังที่ 2 ของพวกเขา มีสมาชิกในครอบครัวมากมาย มีพี่น้องในบ้านแห่งนี้ 2 นี้ มีแม่ครู และ พ่อครู ที่คอยให้ความรัก ความอบอุ่น ความปลอดภัย เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเกื้อกูลกัน มีแม่ครูเป็นแม่ของบ้านแห่งนี้ 2 นี้ ซึ่งคำว่า

"แม่ครู" นี้ จะทำให้เด็กรู้สึกอบอุ่น และใกล้ชิดกับแม่ครู เหมือนกับ
แม่ของตนเอง และแม่ครูก็จะให้ความรัก ความอบอุ่น ความเมตตา
ต่อเด็กทุกคนไม่ต่างไปจากลูกของตนเองเลย ..."

หน่วยงานที่ให้ความอนุเคราะห์แก่ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ธรรม นิมิต

ในระยะแรก ค่าใช้จ่ายในการจัดการเรียนการสอน ได้รับความช่วยเหลือจาก กองทุน
เสถียรธรรม แห่ง เสถียรธรรมสถาน ต่อมา เมื่อกรมการศาสนา เห็นความสำคัญด้านการศึกษา
ของเด็กปฐมวัยมากขึ้น จึงได้จัดเงินสนับสนุนโครงการมากขึ้นตามลำดับ

เจ้าหน้าที่ของศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ธรรมนิมิต

ศูนย์รวมใจในชุมชน

ประธานศูนย์	ท่านพระครูศัพสุนทร เจ้าอาวาสวัดศิริพงษ์ธรรมนิมิต
ผู้จัดการศูนย์	คุณยายแม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุด
ครูใหญ่	นายปัญญา เสา่น้อย

บริหารพัฒนาชุมชน

งานบุคคล	คณะบริหาร
บัญชี	แม่ครูแหวน สาวิกัน คณะกรรมการ
ธุรการ	พ่อครูสมพงษ์ หงษาชัย นางสาวไพรวลัย เอมบำรุง
คณะที่ปรึกษา	คุณยายตุ้ม สายสัมพันธ์ ปัญญาศิริ ป้าหน้อย สุพาพรรณ ธารินเจริญ แม่ครูอุ้ยอ้าย อภิสิริ จรัญชวณะเพท

โสด - สือ	แม่ครูสุขเนตร ปุยสาลี	
	พ่อครูศุภโชค เขียวสะอาด	
บริหารการศึกษา	แม่ครูโมลี เขียวสะอาด	
	คณะพ่อครู แม่ครู	
ประชาสัมพันธ์แลกเปลี่ยน	คณะทำงาน	
งานการสอน	แม่ครูปราณี	บ้านเหมือย
	แม่ครูสว่าง	วันโสภา
	แม่ครูวิกานดา	ศุขโรจน์
	แม่ครูสุกิจ	กิจจา
	แม่ครูเอื้อมพร	บรรณปัญญา
	แม่ครูเพ็ญประภา	หงษาชัย
	แม่ครูมณฑนา	ระมั่งทอง
	แม่ครูพิศมัย	เหมวัน
	แม่ครูกนก	ค่ายคำ
	แม่ครูวราลักษณ์	จอมใต้ะ
	แม่ครูเกษรผกา	วงศ์กาบิน
แม่บ้าน	ป้าक्रमณี	เทศชื่น
	ป้าครูพยอม	แจ่มดวง
	ป้าครูอัมรา	สายยศ
จัดเลี้ยง - บริการ	ป้าครูละออง	เอมบำรุง
	ป้าครูสุนทร	ทองซัง

การประเมินผล

จากการพูดคุย สอบถาม และสัมภาษณ์ เจ้าหน้าที่ของศูนย์พัฒนาเด็กก่อน
 เกณฑ์วัดศิริพงษ์ธรรมนิมิต ไม่ว่าจะเป็นคนะที่ปรึกษา ครูใหญ่ แม่ครู รวมทั้งผู้ปกครองของ
 เด็ก ๆ ในโรงเรียนแห่งนี้อีกหลายท่าน พบว่า ในระยะแรกที่ผู้ปกครองนำเด็กเข้ามาเรียนที่โรง
 เรียนแห่งนี้ เด็กมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัด คือ เมื่อกลับถึงบ้าน เด็กจะทำ
 ความเคารพพ่อ แม่ จัดเก็บข้าวของเรียบร้อยเป็นระเบียบ พยายามทำทุกอย่างด้วยตนเอง ช่วย
 เหลือตนเอง รวมทั้งขออนุญาตที่จะช่วยผู้ปกครองล้างจานหลังจากรับประทานอาหารเสร็จเรียบร้อย

ร้อยแล้ว ซึ่งสิ่งเหล่านี้ ก่อนที่เด็กจะเข้ามาที่โรงเรียนแห่งนี้ ผู้ปกครองจะต้องรับภาระในการดูแล และจัดทำให้ทั้งหมด สำหรับผู้ปกครองบางท่านกล่าวว่า เมื่อแรกที่พาลูกเข้ามาอยู่ที่โรงเรียนนี้ เกิดความไม่พอใจในระบบการเรียนการสอนของโรงเรียน เนื่องจากว่า ที่โรงเรียนแห่งนี้ไม่ได้มีการสอนให้เด็กสามารถในการอ่านออกเขียนได้เลย ให้แต่เด็กทำกิจกรรม มีการละเล่นเกือบจะ ตลอดวัน แต่หลังจากที่ผ่านไประยะหนึ่ง พบว่า ลูกมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น กลับบ้านอาสาช่วยแม่ดูแลน้อง ช่วยเหลือตนเองจนไม่ต้องเป็นห่วงและคอยดูแลอย่างใกล้ชิดอีก ก็เริ่มสบายใจขึ้น รวมทั้งเมื่อถึงเวลาที่จะต้องนำลูกไปเรียนต่อชั้นประถมศึกษา ลูกสามารถเรียนรู้ ได้เท่าเทียมหรือค่อนข้างที่จะรับความรู้ได้ดีกว่าเด็กที่มีพื้นฐานในการอ่านออกเขียนได้มาแล้วในวัย เดียวกันอีกด้วย ผู้ปกครองอีกท่านหนึ่งให้ความเห็นว่า เมื่อแรกที่นำลูกเข้ามาที่โรงเรียนแห่งนี้ ไม่ได้คาดหวังสิ่งใดมากนัก เนื่องจากเห็นว่า เท่ากับเป็นการฝากให้ทางโรงเรียนเลี้ยงดูลูกแทนเมื่อ แม่ต้องไปทำงานในช่วงกลางวัน แต่มาเห็นผลดีของระบบการศึกษาของโรงเรียนนี้ก็ต่อเมื่อ ลูกถึง วัยที่จะเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาที่โรงเรียนอื่น เมื่อแรกที่เข้าไปเรียน ลูกของตนเองตามเพื่อนร่วม ห้องไม่ทันเลย จนคิดว่าเป็นเพราะลูกไม่มีพื้นฐานมาก่อน แต่หลังจากที่ผ่านไปได้ระยะหนึ่ง เมื่อ ลูกมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาวะการเรียนรู้ได้ ปรากฏว่าลูกของตนเองนั้นได้เกรด 4 เกือบทุกวิชา จึงทำให้เข้าใจว่า การศึกษาของเด็กนั้น สำคัญที่สุดตรงการปูพื้นฐานความรู้ ถ้าหากการเรียน เป็นการยัดเยียดความรู้ให้เด็กก่อนที่เด็กพร้อมจะรับแล้ว จะทำให้เด็กถูกบีบคั้นจากวิชาการทั้งหลายจนมากเกินไป และในที่สุดก็จะทำให้สมองของเด็กล้าได้ ตนเองนั้นรู้สึกว่าเป็นโชคดีที่สุดที่ คิดถูกต้องในการนำลูกมาเข้าเรียนที่โรงเรียนแห่งนี้

สำหรับความคิดเห็นของแม่ครู คล้ายคลึงกับผู้ปกครองแต่ละท่าน ต่างกันตรงที่ ว่า แม่ครูวิกานดา สุขโรจน์ เล่าให้ฟังถึงผู้ปกครองบางท่าน ที่ไม่เข้าใจถึงระบบการเรียนการสอน ของโรงเรียนแห่งนี้ เห็นว่าไม่ได้ประโยชน์ในการที่จะให้ลูกอยู่โรงเรียนนี้ต่อไป เนื่องจากเวลาผ่านไป 1 ปี แล้ว ลูกก็ยังไม่สามารถอ่าน หรือเขียนได้เท่าเทียมกันเด็กที่โรงเรียนอื่น จึงนำลูกออกจากโรงเรียนไป แม่ครูวิกานดา สุขโรจน์ (สัมภาษณ์ วันที่ 25 ตุลาคม 2540) กล่าวว่า

“... เป็นการน่าเสียดายมากที่ผู้ปกครองไม่เข้าใจถึงสภาพการเรียน การสอนของโรงเรียน ซึ่งทางโรงเรียนก็ได้พยายามอธิบายให้ทราบถึง สิ่งที่จะเป็นผลดีแก่ตัวเด็กในอนาคต เพราะสิ่งเหล่านี้ ล้วนแต่เป็นผล ผลต่อเนื้อระยะยาว การเรียนการสอนของโรงเรียนจะเป็นการปู พื้นฐานที่มั่นคงให้แก่เด็กทุกคน จึงเป็นเรื่องที่น่าเสียดายมากที่เด็กคน นั้นต้องพลาดโอกาสนี้ไปพร้อมทั้งนำสงสารที่เด็กจะต้องถูกยัดเยียด วิชาการ ความรู้ที่หนักเกินกว่าวัยอันควรด้วย ...”

2. โครงการเปิดโลกกว้างสำหรับเด็กพิเศษ (เด็กตาบอดและเด็กพิการซ้ำซ้อน)

เป็นการมุ่งเน้นให้เด็กพิเศษ ซึ่งเป็นเด็กตาบอดและพิการซ้ำซ้อน ให้สามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างปกติสุข โดยการให้เข้าเรียนร่วมกับเด็กปกติ เพื่อให้เกิดการปรับตัว และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

โดยแท้จริงแล้ว เด็กตาบอดและพิการซ้ำซ้อนในโครงการเปิดโลกกว้างสำหรับเด็กพิเศษ นั้น เป็นเด็กจากบ้านเด็กพิการซ้ำซ้อน ซึ่งอยู่ในชุมชนเดียวกันกับเสถียรธรรมสถาน ไม่ใช่เป็นโครงการของเสถียรธรรมสถาน ทางเสถียรธรรมสถานเป็นเพียงผู้ประสานงาน เพื่อการทำงานเชื่อมโยงกันในชุมชน ดังที่คุณสายสัมพันธ์ ปัญญศิริ (สัมภาษณ์ วันที่ 20 เมษายน 2542) กล่าวว่า

"...ในโครงการของเรายังทำงานสร้างชุมชนด้วย เด็กพิการซ้ำซ้อน นั้นถือว่าเป็นหนึ่งในชุมชนของเราจะคะ ฉะนั้นเราก็เปิดโอกาสที่จะให้ทางโน้น (บ้านเด็กพิการ ซ้ำซ้อน-ผู้วิจัย) ส่งเด็กเข้ามาอยู่กับชุมชนโดยเข้ามาเรียนหนังสือที่ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ (วัดศิริพงษ์ธรรมนิมิต-ผู้วิจัย) ด้วย เข้ามาทำกิจกรรมกับเรา (เสถียรธรรม สถาน-ผู้วิจัย) ด้วยเข้ามาทำเข้ามาทำกิจกรรมกับบ้านสายสัมพันธ์ด้วย ซึ่งเมื่อก่อนนี้ทุกวันพฤหัสบดี เด็กจะต้องมาทำกิจกรรมกับบ้านสายสัมพันธ์ แต่ในช่วง 2 ปีหลังนี้ไม่หลังนี้ไม่ได้เข้ามา อาจจะเป็นเพราะงานมาก เพราะฉะนั้นความเชื่อมโยงตรงนี้นั้นก็จะมี การเอื้ออาทรต่อกัน ก็คือว่าเด็กมาเรียนหนังสือ มีพี่เลี้ยงเค้ามารับด้วย หรือว่า ถ้าเผื่อเรามีเด็กของเราที่จะต้องไปฝาก อย่างเด็กบ้านสายสัมพันธ์ที่มีความพิการ เราก็เอาไปฝากทางโน้น (บ้านเด็กพิการซ้ำซ้อน-ผู้วิจัย) ก็จะดูแลให้ เราทำงานเชื่อมโยงกันในชุมชนแบบนี้ การประสานงานนั้นเริ่มจากการที่มีเจ้าหน้าที่ดูแลอยู่ทางโน้น (บ้านเด็กพิการซ้ำซ้อน-ผู้วิจัย) ซึ่งตอนนี้ออกไปแล้ว ก็เป็นเหมือนนักสังคมสงเคราะห์ เธอก็จะเข้ามา คุยซึ่งกับกระบวนการในการทำงานของคุณแม่ (แม่ชิตันสนีย์ เสถียรสุด) แล้วก็มาเล่าให้ฟังว่า ที่โน้น ทำอะไรบ้าง คุณแม่ ก็เลยมองว่า เราทำงานด้วยกันได้แล้วเราก็เป็นชุมชน ท่านก็เลยทำงานร่วมกันมาตั้งแต่นั้น ..."

จะเห็นได้ว่า ถึงแม้โครงการนี้จะไม่ใช่โครงการของเสถียรธรรมสถานโดยตรง แต่ในด้านการจัดกิจกรรม เพื่อให้เด็กได้ฝึกให้สามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้นั้น เป็นหน้าที่ส่วนหนึ่งของเสถียรธรรมสถาน เช่น การเข้าเรียนร่วมกับเด็กปกติ ในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ เพื่อให้เกิดการปรับตัวและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ดังจะเห็นได้จากการที่ผู้วิจัย (บันทึกสนาม วันที่ 3 ตุลาคม 2540) ได้พบเห็นถึงภาพที่เด็กตาบอด เดินเข้ามาในโรงเรียนด้วยตนเองโดยการไข่มือระไปกับผนังห้องเรียนด้วยความไม่มั่นคง ในขณะที่เดียวกันเพื่อน ๆ ที่เป็นเด็กปกติกำลังวิ่งเล่นกันอยู่ เด็กนักเรียนคนหนึ่งผลจากเพื่อนและกิจกรรมที่ทำอยู่ เข้าไปหาเด็กตาบอด พร้อมทั้งจับมือเพื่อนไว้ได้ ยินเสียงว่า “เดี่ยวเราพาไปนะ” จากนั้นก็จับมือพาเพื่อนตาบอดไปยังห้องเรียน สิ่งที่ผู้วิจัยสังเกตได้ในขณะนั้น คือ รอยยิ้มของเด็กทั้งสองคนที่มีความเข้าใจกัน ไว้วางใจกัน สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ความรู้สึกในความเท่าเทียมกันในการช่วยเหลือ แบ่งปัน ความมีน้ำใจแก่กัน กิจกรรมในการเข้าเรียนร่วมกับเด็กปกติในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์ วัดศิริพงษ์ธรรมนิมิต ในการเข้าเรียนร่วมกับเด็กปกติ บ้านเด็กพิการเข้าชั้นจะเป็นผู้คัดเลือกเด็กที่มีความพร้อมที่จะมาเรียนร่วมกับเด็กปกติ ได้ ดังที่ คุณสายสัมพันธ์ ปัญญศิริ (สัมภาษณ์ 20 เมษายน 2542) กล่าวว่า

“... บ้านเด็กพิการเข้าชั้นจะเป็นผู้คัดเลือกเด็กที่จะเข้ามาเรียนที่ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์นะค่ะ ดูแลว่าความพร้อมของเด็กอยู่ตรงไหนระดับใด แต่ว่าเขาจะไม่ปล่อยเด็กมาเดี่ยว ๆ นะค่ะ ต้องมีพี่เลี้ยงมาด้วย โดยเด็ก 3 คนต่อพี่เลี้ยง 1 คน การทำกิจกรรมในโรงเรียน วิถีชีวิตประจำวันของโรงเรียนเป็นอย่างไร เด็กก็ต้องมาเข้าวิถีชีวิตประจำวันของเด็กในโรงเรียนแบบนั้น ทานข้าว ทำกิจกรรมกลางสนาม เคารพธงชาติ สวดมนต์ไหว้พระ กิจกรรมตามมุมอะไรต่าง ๆ เขาจะเข้าหมด จะเป็นเด็กที่พอจะช่วยเหลือตัวเองได้บ้างอยู่แล้ว มาที่โรงเรียนนี้จะไม่มีการเรียนอยู่แล้วนะค่ะ มาใช้ชีวิตประจำวันค่ะ...”

การดำเนินชีวิตประจำวันในศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์นั้นจะต้องเริ่มจาก เมื่อไปถึงโรงเรียน ถอดรองเท้า ถูเท้า วางไว้บนที่วางรองเท้าให้เป็นระเบียบ นำกระเป๋า และถุงเสื้อสำหรับนอนตอนกลางวันเข้าไปแขวน จากนั้นเด็กจะเดินไปกราบพระพุทธรูปที่ถูกจัดไว้ที่มุมหนึ่งของห้อง หลังจากขออนุญาตแม่ครูประจำห้องจึงออกไปเล่นกับเพื่อน จนกระทั่งถึงเวลาเช้าแถว เริ่มตั้งแต่ตั้งแถวหน้าห้องเรียน ร้องเพลงชาติ สวดมนต์ และทำกิจกรรมต่าง ๆ ภายใต้การนำของแม่ชีน้อย (โครงการชีวิตเพื่อพระธรรม) หรือแม่ครู เช่น กิจกรรมการออกท่าทางประกอบเพลง เป็นการออกกำลัง

กายอีกด้วย กิจกรรมเหล่านี้เด็กตาบอดและพิการซ้ำซ้อน จะเข้าร่วมทำด้วยทุกอย่างเหมือนเด็กปกติ ภายใต้การดูแลของพี่เลี้ยง แม่ครู และเพื่อน ๆ ทุกคน ที่จะช่วยจับมือสอนในการออกท่าทางประกอบเพลงด้วยความสนุกสนาน ในการจัดชั้นเรียนนั้น ก็จะจัดให้เด็กตาบอดและพิการซ้ำซ้อน เข้าห้องเรียนร่วมกับเด็กปกติ ดังที่อาจารย์ใหญ่ ปัญญา เสาน้อย (สัมภาษณ์ วันที่ 9 ตุลาคม 2540) กล่าวว่า

“เด็กตาบอดและเด็กที่มีพัฒนาการทางสมองช้า เราจัดให้เรียนร่วมกับเด็กปกติ เพื่อให้พวกเขาารู้สึกว่าชีวิตทุกชีวิตไม่มีอะไรแตกต่าง และเป็นการฝึกความมีเมตตา การแบ่งปัน เอื้อเฟื้อในการช่วยเหลือเพื่อนของเด็กปกติ การที่เราจัดให้เรียนรวมกันเพราะเราเชื่อว่า สิ่งแวดล้อมจะช่วยเขาได้มาก คือจะเป็นการกระตุ้นให้สามารถเรียนรู้และทำได้อย่างเพื่อน เพราะถ้าอยู่ในกลุ่มพัฒนาการทางสมองช้าด้วยกัน ก็จะทำให้ไม่มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลง แต่เราก็ไม่ได้คาดหวัง เพียงแต่ว่าทำอย่างไรที่จะทำให้เขาสามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุข”

นอกเหนือจากการเรียนร่วมกับเด็กปกติในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ธรรมนิมิต ยังมีการเข้าร่วมกิจกรรมของเสถียรธรรมสถานเป็นประจำ ในการทำกิจกรรมกับเสถียรธรรมแต่ครั้ง เด็กตาบอดและพิการซ้ำซ้อน จากบ้านเด็กพิการซ้ำซ้อน จะพากันมาประมาณ 10-12 คน ซึ่งพี่เลี้ยงจะเป็นผู้ดูแล พามา ทุกคนจะเป็นเด็กที่สามารถเดินได้ หรือนั่งรถเข็นได้ ทางบ้านเด็กพิการซ้ำซ้อนจึงจะพามา เพราะถ้าหากพาเด็กที่เป็นภาระมาก ๆ มา พี่เลี้ยงเขาก็จะดูแลได้ไม่ทั่วถึง จึงเลือกมาแต่เด็กที่เป็นภาระน้อย เดินได้หรือนั่งรถเข็นได้ มาทำกิจกรรมร่วมกัน คือ การدابาตรในตอนเช้า และเข้าร่วมกิจกรรมสร้างภูมิคุ้มกันในครอบครัว (ครอบครัวแห่งสติ) ในวันเสาร์-อาทิตย์ สัปดาห์หนึ่ง เด็กตาบอดและพิการซ้ำซ้อนเหล่านี้จะอยู่ภายใต้การดูแลของพี่ ๆ นักมวยจากค่าย ส.เพลินจิต ที่จะเข้ามารับหน้าที่พาน้อง ๆ ตาบอดและพิการซ้ำซ้อนไปเดินเล่น เล่นเกม และเข้าร่วมกิจกรรมของงานวันครอบครัวแห่งสติ จากการจูงมือ คอยเฝ้าดูอย่างระมัดระวังเมื่อน้องก้าวเดิน ป้อนข้าว ป้อนน้ำ ขนมนะร่วมกันทำกิจกรรมด้วยกัน ระหว่างพี่ ๆ นักมวยค่าย ส.เพลินจิต จากโครงการนักสู้คู่คุณธรรม กับน้อง ๆ ตาบอดและพิการซ้ำซ้อน ทำให้น้อง ๆ ทุกคนไว้วางใจ และมีความเชื่อมั่นในพี่ ๆ ทุกคน พร้อมทั้งเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้กับตนเองด้วยว่า ยังมีบุคคลอีกมากมายในสังคมนี้ที่ต้องการเขา คอยดูแล คุ้มครอง และปกป้องเขาได้ สำหรับด้านการเรียน และความเป็นอยู่ เป็นหน้าที่ของบ้านเด็กพิการซ้ำซ้อนทั้งหมด

3. โครงการบ้านสายสัมพันธ์ (แม่และลูกที่ประสบปัญหา)

โครงการบ้านสายสัมพันธ์นี้ เป็นโครงการซึ่งจัดขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เป็นบ้านพักใจ และเป็นที่ทำให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มความเข้มแข็งให้กับผู้เป็นแม่ผู้ประสบปัญหา ให้เกิดความมั่นคงหนักแน่นภายใน ก่อนที่จะกลับออกไปใช้ชีวิตในสังคมภายนอก รวมทั้งเป็นการเสริมสร้างสายใยแห่งความรัก ความผูกพันระหว่างแม่และลูก โดยใช้หลัก พุทธธรรม ในการให้คำปรึกษา ก่อให้เกิดสภาวะความเจ็บคของสติปัญญาที่จะนำพาให้รอดทั้งแม่และลูก

คุณนิยม ทรรทานนท์ หัวหน้าฝ่ายสังคมสงเคราะห์โรงพยาบาลเด็ก เป็นผู้ริเริ่มที่จะก่อตั้งโครงการนี้ขึ้น เนื่องจากประสบการณ์ในการทำงาน 30 กว่าปี ในฐานะนักสังคมสงเคราะห์ พบว่า การให้บริการแก่มารดาอกสมรสที่ไม่ต้องการบุตร โดยการเลือกที่จะส่งบุตรให้ไปอยู่ในความรับผิดชอบของครอบครัวอื่นที่ยินดีจะรับเลี้ยงนั้น ไม่ใช่ทางออกในการแก้ปัญหาที่ดีที่สุดสำหรับเด็กและแม่ของเด็ก ในครั้งแรกจึงมีแนวคิดที่จะให้โอกาสผู้เป็นแม่ ได้เลือกในการที่จะทดลองเลี้ยงบุตรของตนเอง โดยมีการช่วยเหลือด้านเงินสงเคราะห์ครอบครัว และเงินยืมชีพ เพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพ แต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ เนื่องจาก ผู้เป็นแม่มีความรู้สึกไม่ดีต่อบุตรของตน มองว่าบุตรนั้นเป็นภาระที่จะต้องลำบากในการเลี้ยงดู เป็นความอับอายที่ไม่กล้าเปิดเผยต่อสังคม และยิ่งไปกว่านั้นคือ บางกรณีมองว่าบุตรของตนนั้นเป็นตัวแทนของผู้ที่ทำร้ายตนเอง หรือผู้ที่ทำให้ตนเองต้องเจ็บช้ำและทุกข์ใจ จึงเกิดความรังเกียจและไม่ต้องการบุตรของตน อีกประการหนึ่งคือการให้บริการในการฟื้นฟูสภาพจิตใจหลังคลอดก็ทำได้ในระยะเวลาอันสั้น เนื่องจากปริมาณของผู้ใช้บริการที่โรงพยาบาลเด็กมีมาก หลังจากที่น่าบุตรกลับไปเลี้ยงดู จึงเลี้ยงได้ไม่เหมาะสม ปัญหาที่ตามมา ก็จะเกิดที่ตัวเด็ก เช่น เป็นเด็กเกร ก้าวร้าว มีความประพฤติที่ไม่เหมาะสม เช่น ดิดยาเสพติด เป็นต้น ปัญหาที่เกิดเหล่านี้ก็จะเกิดเป็นปัญหาลูกโซ่ต่อเนื่องกัน

คุณนิยม จึงมีแนวคิดที่จะจัดตั้งเป็นรูปแบบของบ้านพัก เพื่อให้โอกาสผู้เป็นแม่ได้ทดลองที่จะเลี้ยงดูบุตรของตนเอง ก่อนที่จะตัดสินใจ มีเวลาที่จะเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างแม่และลูก จนกว่าจะเกิดความมั่นใจในการดำเนินชีวิตในอนาคต รวมทั้งยังมีการจัดกระบวนการฟื้นฟูสภาพจิตใจ เมื่อผ่านกระบวนการหรือขั้นตอนเหล่านี้แล้ว การตัดสินใจในขั้นตอนสุดท้าย เป็นของผู้เป็นแม่แต่เพียงผู้เดียวว่าจะดำเนินชีวิตของตนเองและบุตรต่อไปอย่างไร

นโยบายในการทำงานของบ้านสายสัมพันธ์ คือ

1. ช่วยผู้เป็นแม่ให้รอด ลูกรอด มีสุขภาพทั้งทางกาย และ ทางจิตดี และได้รับสิทธิในการเลี้ยงดูบุตร
2. ผู้เป็นแม่จะต้องไม่กลับไปพลาดอีกเป็นครั้งที่ 2
3. เด็กจะถูกเลี้ยงดูอย่างไรเพื่อที่จะให้เติบโตขึ้นอย่างเป็นคนไม่เห็นแก่ตัว

การก่อตั้งโครงการระยะแรก สถานที่ที่เป็นบ้านเช่า 2 ชั้น อยู่ในหมู่บ้านปัฐวิกรณ์ สุขากิจบาล 1 มีนักสังคมสงเคราะห์ของโรงพยาบาลเด็กเป็นผู้ดูแล ภายหลังเมื่อ แม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุด ตอบรับคำเชิญจากคุณนิยม ที่จะเข้ามาช่วยเหลือในด้านการฟื้นฟูสภาพจิตใจของผู้เป็นแม่ แม่ชีคันสนีย์ จึงให้การสนับสนุนโครงการนี้ โดยการปลูกสร้างบ้านเรือนไทยให้ ในบริเวณสถานปฏิบัติธรรมเสถียรธรรมสถาน โดยได้รับความช่วยเหลือทางด้านแรงงานจากชุมชน บริเวณเสถียรธรรมสถานในการสร้างบ้านจนสำเร็จ และได้ย้ายเข้ามาอยู่ในวันที่ 25 มกราคม 2534

เจ้าหน้าที่และผู้ดูแลบ้านสายสัมพันธ์

1. คุณนิยม ทรรทานนท์ - หัวหน้าฝ่ายสังคมสงเคราะห์ โรงพยาบาลเด็ก
2. คุณสมถวิล เมืองพระ - มีหน้าที่ดูแลผู้เข้าร่วมโครงการทั้งหมด ตั้งแต่แรกเข้าจนกระทั่งออกจากบ้านสายสัมพันธ์ รวมทั้งติดตามและประเมินผลของโครงการ
3. คุณรัตนาพร - นักสังคมสงเคราะห์จากสำนักงานกรุงเทพมหานคร
4. นักสังคมสงเคราะห์จากโรงพยาบาลเด็ก

เจ้าหน้าที่และผู้ดูแลทั้งหมดนี้ จะเข้ามาทำหน้าที่ในการดูแล ให้คำปรึกษาแก่สมาชิกบ้านสายสัมพันธ์ เป็นเวลา 1 สัปดาห์ และสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปเรื่อย ๆ

นอกจากนี้ ผู้ที่เป็นสมาชิกในบ้านสายสัมพันธ์ทั้งหมดถือว่าเป็นเจ้าหน้าที่ของบ้านสายสัมพันธ์ทุกคน เพราะถือว่า ความรู้สึก และ การกระทำของบุคคลหนึ่งในพื้นที่ จะกระทบต่อบุคคลที่อยู่ในพื้นที่นั้นทั้งหมด ทุกคนจึงมีหน้าที่ดูแลบ้าน มีสิทธิในการนำเสนอปัญหา ซึ่งวิธีนี้จะเป็นวิธีการสอนให้สมาชิกบ้านสายสัมพันธ์มีการฝึกความสามารถในหลายด้าน คือ

1. การเป็นผู้นำ ในการช่วยกันดูแลสมาชิกทุกคน และสถานที่อยู่อาศัยร่วมกัน
2. การกล้าแสดงออกในทางที่เหมาะสม ไม่ใช่เป็นการฟ้องในความผิดที่ผู้อื่นกระทำ แต่เป็นการนำเสนอปัญหาสู่ที่ประชุม แล้วร่วมกันนำเสนอแนวคิดต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านั้นร่วมกัน
3. การเลือกวิธีการแก้ปัญหา เป็นการร่วมมือกันในการตัดสินใจในการแก้ปัญหา และเป็นการรับผิดชอบร่วมกัน

เงินทุนในการจัดโครงการบ้านสายสัมพันธ์

เงินทุนสำหรับโครงการบ้านสายสัมพันธ์นั้น ได้รับการช่วยเหลือจากบุคคล และหน่วยงานต่าง ๆ ดังนี้

1. กรมประชาสงเคราะห์
2. มูลนิธิโรงพยาบาลเด็ก (ได้รับความช่วยเหลือจาก อาจารย์จักรพันธ์ โปษยกฤษณ์ เป็นผู้เขียนภาพ ส.ค.ส. ให้โรงพยาบาลเด็กจำหน่าย ปีละ 5 ภาพ)
3. กองทุนเสถียรธรรม
4. เงินบริจาคทั่วไปจากผู้ที่ต้องการช่วยเหลือ
5. องค์กรต่างประเทศได้เข้ามาให้ความช่วยเหลือในช่วงระยะเวลา 3 - 4 ปีแรกของการทำงาน คือ กองทุนช่วยเหลือเด็กแห่งสหราชอาณาจักร SAVE THE CHILDREN FUND ปัจจุบันนี้ ได้ถอนตัวเพื่อไปให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศอื่นที่มีปัญหาในแถบทวีปเอเชียต่อไป

หลักในการดำเนินงาน

การดำเนินงานในโครงการบ้านสายสัมพันธ์ เป็นการทำงานที่ต้องอาศัยความละเอียดอ่อนเป็นอย่างมาก เนื่องจากปัญหาเกี่ยวกับแม่และเด็กนี้ เป็นปัญหาที่ซับซ้อน กล่าวคือ ผู้เป็นแม่ทุกคน ต่างก็มีปัญหาส่วนตัว จากการพลาดพลั้งในชีวิต โดนข่มขืน โดนทำร้ายทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ปัญหาที่ครอบครัวไม่ยอมรับจากการที่บุตรสาวของตนมีการตั้งครรภ์ก่อนถึงวัยอันควร หรือการตั้งครรภ์นอกสมรส ทำให้ครอบครัวไม่สามารถทำใจให้ยอมรับในเรื่องราวที่เกิดขึ้นได้ ปัญหาสุขภาพของผู้เป็นแม่ที่อยู่ในสภาวะของการตั้งครรภ์ ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างแม่และลูก ผู้เป็นแม่จะยังทำใจให้ยอมรับ และรักลูกในครรภ์ไม่ได้ เนื่องจากเห็นว่าเป็น

ภาวะที่ไม่ต้องการ หรือเกิดมาจากการถูกข่มขืน ทำให้ผู้เป็นแม่มีความต้องการที่จะทำลายลูกของตนเองอยู่ตลอดเวลา เป็นต้น

ฉะนั้น การดำเนินงานของโครงการสายสัมพันธ์นี้ จึงต้องเริ่มจากการทำความเข้าใจ และแก้ปัญหาอย่างค่อยเป็นค่อยไปก่อน การแก้ปัญหา จึงต้องเริ่มต้นจากตัวของผู้เป็นแม่เอง ก่อน ดังเช่นที่แมชีคันสนีย์ กล่าวไว้ในหัวข้อเรื่อง การเจรจาไกล่เกลี่ยในแนวทางพระพุทธศาสนา ในงานการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง "การเจรจาไกล่เกลี่ยโดยอาศัยคนกลาง ทิศทางความเป็นไปได้ในสังคมไทย" ผู้จัดคือ สถาบันสันติศึกษาของมหาวิทยาลัยขอนแก่น มูลนิธิเอเชีย มีใจความว่า

"...งานช่วยเหลือผู้หญิง เป็นงานที่อยู่ท่ามกลางความรุนแรง ความสูญเสียและความขัดแย้ง ซึ่งต้องใช้การไกล่เกลี่ยทุกกรณี ปัญหาของผู้หญิงและเด็กที่มีอยู่ทุกวันนี้ อาจดูว่าเป็นความขัดแย้ง เป็นความรุนแรงในสังคมที่เชื่อมโดยรวม แต่ถ้าพิจารณาลึกลงไป จะพบว่า ถ้าผู้หญิงนั้นไม่สามารถสงบความขัดแย้งในตนเองลงได้ ปัญหาจะไม่ยุติ แต่จะลุกลามและกระทบวงกว้างออกไปสู่ความขัดแย้งอื่นที่ตามมาอีกมากมาย

การสงบความขัดแย้งในตนเอง มิใช่การให้ผู้หญิงยอมรับสภาพความขัดแย้งที่สังคมมอบให้ แต่เป็นการให้โอกาสตนเองหลุดพ้นจากความบีบคั้น ความขัดแย้ง ไปสู่อิสระอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นเป้าหมายของการเกิดมาครั้งหนึ่ง ถ้าสามารถให้โอกาสกับตนเองได้ ก็ให้โอกาสกับคนอื่นได้เช่นกัน" (สาวิกา ประจำเดือนกุมภาพันธ์ 2541)

จะเห็นได้ว่า การทำงานกับบุคคลที่มีบาดแผล และบอบช้ำทางจิตใจจากน้ำมือของมนุษย์ด้วยกันนั้น ไม่ใช่เรื่องที่จะทำได้ง่ายนัก เนื่องจาก บุคคลเหล่านี้มักจะมีการต่อต้าน และไม่ไว้วางใจเจ้าหน้าที่ของโครงการตั้งแต่แรกเริ่ม จึงต้องมีการวางแผนงาน เตรียมการในการทำงานเป็นอย่างดี การจัดวางแผนงานของโครงการบ้านสายสัมพันธ์ จะมีการทำงานอย่างครบวงจร ดังนี้ คือ

1. มีการแนะนำบริการ
2. ให้บริการด้านปัจจัย 4
3. บริการดูแลสุขภาพ
4. บริการฟื้นฟูสภาพจิตใจโดยใช้ธรรมะ
5. บริการสื่อสัมพันธ์ เชื่อมโยงระหว่างครอบครัวกับผู้เป็นแม่ ทั้งกับสามีและครอบครัวเดิม คือ บิดา มารดา
6. บริการจัดหางาน

7. บริการฝากเลี้ยงเด็กในกรณีที่ไม่สามารถนำเด็กกลับสู่ครอบครัวได้
8. การส่งต่อไปรับบริการอื่น ๆ

การดำเนินงานของโครงการบ้านสายสัมพันธ์ มีรายละเอียดดังนี้

1. มีการแนะนำบริการ

ผู้เข้าโครงการบ้านสายสัมพันธ์นี้ จะเป็นมารดานอกสมรส ตั้งครรภ์โดยไม่ยอมรับบุตร ไม่ต้องการบุตร มีแนวโน้มหรือมีพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นว่าไม่ต้องการบุตร ซึ่งสาเหตุ อาจมีตั้งแต่ ถูกสามีทอดทิ้ง ถูกข่มขืน ผิดพลาดในชีวิต คือ ฝ่ายชายไม่รับผิดชอบ ซึ่งจากการตรวจสอบประวัติของผู้เข้าโครงการพบว่าร้อยละ 90 ของผู้เข้าโครงการ พยายามแก้ปัญหาด้วยตนเอง เช่น การทำแท้ง ก่อนที่จะเข้ามาใช้บริการในบ้านสายสัมพันธ์มาแล้วทั้งสิ้น และส่วนใหญ่ผู้เข้าโครงการเหล่านี้ จะได้รับการพิจารณาจากโรงพยาบาลแล้วว่า มีแนวโน้มที่จะทอดทิ้งบุตรหรือไม่ จากการสังเกต 2 ประเด็น คือ

1. มาพบแพทย์เมื่อครรภ์ประมาณ 5 - 6 เดือนไปแล้ว
2. ไม่มีสามีมาด้วย หรือระบุในใบแจ้งว่า ไม่มีสามี

จากนั้น ทางโรงพยาบาลก็จะส่งไปพบกับนักสังคมสงเคราะห์ของโรงพยาบาล ซึ่งจะมีหน้าที่ให้คำปรึกษา และให้บริการโดยการแนะนำบริการที่มีอยู่ในสังคมให้ผู้เป็นแม่ได้รับทราบ และตัดสินใจที่จะเลือกสถานที่ในการเข้าพักชั่วคราวด้วยตนเอง จากนั้น นักสังคมสงเคราะห์ก็จะส่งทั้งมารดาและบุตรไปตามความต้องการ

จุดประสงค์แรกของผู้เป็นแม่ที่มาเข้าโครงการบ้านสายสัมพันธ์นี้มีอยู่ 2 ประการ คือ

1. มาเพื่อหลบไม่ไห้ใครเห็นครรภ์ที่ใหญ่ขึ้น
2. มาเพื่อรอคลอด

ดังที่ คุณสมถวิล เมืองพระ เจ้าหน้าที่สังคมสงเคราะห์ผู้ดูแลบ้านสายสัมพันธ์ (สัมภาษณ์ วันที่ 3 กรกฎาคม 2540) กล่าวว่า

"... เป้าหมายหลักของทุกคนที่มาที่นี่ (บ้านสายสัมพันธ์-ผู้วิจัย) เขาไม่ได้คิดไว้ก่อนหรือว่าจะเลี้ยงลูกเอง แต่เมื่อมาอยู่แล้ว มันมีกระบวนการของความเป็นอยู่ในบ้านในครอบครัวที่มีการถ่ายทอดความคิด ความรู้สึกที่มันเป็นไปในทางที่ดี และประกอบกับลูกในท้องที่โตขึ้น เขาเห็นพัฒนาการ

ของเด็กไปจนกระทั่งคลอด เขามีประสบการณ์การคลอดที่ดี ไม่ได้ว่าเหว
 ะจนเกินไป แม้ว่าจะไม่มีญาติไปเยี่ยม ก็ยังมีเขาเป็นญาติที่ไปเยี่ยม
 กระบวนการดูแลตรงนี้จะช่วยให้เขาผูกพันกับลูกมากขึ้น หลังจากลูกได้
 ต่ำมน้ำนมหยดแรก ความผูกพันกับลูกก็จะเกิดขึ้น แล้วหลังจากนั้นเราก็จะ
 ดำเนินการไปตามกระบวนการ..."

จะเห็นว่า ความตั้งใจของผู้เป็นแม่จริง ๆ ในช่วงแรกของการเข้ามาในโครงการนี้คือ ไม่
 ต้องการบุตร บางรายระบุอย่างชัดเจนว่าไม่ต้องการบุตร ฉะนั้น จึงต้องมีการวางแผนงานในการ
 ดำเนินการให้บริการขั้นต่อไป

2. การให้บริการปัจจัย 4

ผู้เป็นแม่ทุกคนที่เข้ามาในโครงการ จะมีงบประมาณเงินให้เบิกจ่าย โดยจะสามารถ
 เบิกจ่าย โดยจะสามารถเบิกได้ที่เจ้าหน้าที่ประจำการ ในกรณีที่ผู้เป็นแม่ต้องการสิ่งของจำเป็นที่
 นอกเหนือจากของที่มีให้ประจำอยู่แล้ว เช่น ค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปพบแพทย์ที่โรงพยาบาล
 การไปสมัครงาน เป็นต้น นอกเหนือจากค่าใช้จ่ายนี้ ค่าใช้จ่ายที่ทางโครงการจัดหาให้เป็น
 ประจำวัน คือ ค่าอาหาร 4 มื้อ สมาชิกในบ้านจะทำอาหารรับประทานกันเองโดยจะมีอาสา
 สมัคที่สำนักงานเป็นผู้ช่วยดูแลจัดหาอาหารสดมาให้ รวมไปถึงการจัดหาเครื่องมือเครื่องใช้
 สถานที่อยู่อาศัย เสื้อผ้า ยารักษาโรคให้ด้วย

3. บริการดูแลสุขภาพ

จะมีการนำผู้เป็นแม่ไปพบแพทย์ที่โรงพยาบาลอย่างสม่ำเสมอ ตั้งแต่ก่อนคลอด
 จนกระทั่งหลังคลอดแล้วอีกระยะหนึ่ง เป็นการให้บริการดูแลสุขภาพทั้งแม่และเด็ก

4. บริการฟื้นฟูสุขภาพจิตโดยใช้ธรรมะ

"... ทุกคนที่ผ่านเข้ามาในเสถียรธรรมสถาน จะไม่ถูกถามว่าทำไมจึงผิดพลาด แต่
 จะได้รับโอกาสเต็มทีในการยืนยันขึ้นให้ได้ด้วยตนเอง จากประสบการณ์การทำงาน ถ้าใครก็ตามที่
 มีตัวเองเป็นเพื่อน มีสิ่งแวดล้อมเป็นกัลยาณมิตร เมื่อนั้นจะสามารถเดินต่อไปได้ และบทเรียน
 จากก้าวที่แล้ว จะทำให้ลุกขึ้นอย่างกล้าหาญได้อีกครั้ง ..." (แม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุด นิตยสาร
 สาวิกา ประจำเดือนมีนาคม 2541)

จากคำกล่าวของแม่ชีคันสนีย์นี้ เป็นการแสดงถึงการฟื้นฟูสภาพจิตใจของผู้เข้าโครงการ โดยใช้ธรรมะตั้งแต่แรกเริ่ม คือ ไม่มีการกล่าวย่ำซ้ำเติมในเหตุการณ์ที่ผิดพลาดไปแล้ว ไม่มีการซักถามหรือกล่าวถึงอดีตที่ผิดพลาดอีก หลักในการใช้ธรรมะเข้าฟื้นฟูสภาพจิตใจนี้ จะใช้วิธีการแทรกหลักธรรมเข้าไปในการดำรงชีวิตประจำวัน การปฏิบัติธรรม การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน คือ มีการจัดกิจกรรมในแต่ละวันที่เน้นในเรื่องการดูแลตัวเองและลูก การดูแลบ้าน ดูแลชุมชน เช่น ตื่นเช้าดูแลลูก ทุกเช้าจะต้องมีกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกบ้านสายสัมพันธ์ โดยมีแม่ชีคันสนีย์ เสด็จจรดุด มีการพบปะพูดคุย ซักถามในแต่ละวัน จากนั้นสมาชิกจะดูแลทำความสะอาดบ้าน ซักผ้า หลังจากรับประทานอาหารกลางวัน ในช่วงบ่ายของทุกวันจะมีกิจกรรมร่วมกัน คือกิจกรรมการเดินเล่นอย่างมีสติ (การเดินจงกรม) นั่งสมาธิ ฟังการบรรยายธรรมะจากแม่ชีคันสนีย์ ร่วมกับแม่ชีในเสถียรธรรมสถานทุกท่าน จากนั้น กลับไปดูแลลูก ดูแลบ้านและดูแลชุมชนรอบ 2 ทำอาหารและรับประทานอาหารมื้อเย็นที่บ้าน เวลาประมาณ 19.00 น. หลังการรับประทานอาหารเย็นทุกวันมีการสวดมนต์กลางคืนก่อนเข้านอน ซึ่งจะมีแม่ชีในเสถียรธรรมสถานร่วมด้วย ในบางวันอาจจะมีการประชุมร่วมกันบ้างก่อนเข้านอน ซึ่งการประชุมนี้ จะเป็นการแจ้งข่าวสารให้ทราบ หรือในกรณีที่มีการทะเลาะวิวาทกันระหว่างสมาชิกในบ้านสายสัมพันธ์ หลักในการตัดสิน ทุกคนจะเข้าร่วมรับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้น และมีส่วนร่วมในการคลี่คลายปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน หลักใหญ่ในการยุติปัญหาต่าง ๆ ในสถานที่แห่งนี้ คือ หยุดที่ตนเองก่อน ถ้าเราหยุด อีกฝ่ายก็ต้องหยุดด้วย ถ้าเราไม่เริ่ม อีกฝ่ายก็จะไม่มีดังที่ คุณสมถวิล เมืองพระ (สัมภาษณ์ วันที่ 3 กรกฎาคม 2540) กล่าวว่

“... หลักในการอยู่ร่วมกันจริง ๆ แล้วคือ การเป็นแบบอย่างที่ดีในความอ่อนโยนในทุก ๆ เรื่อง คนทำงานทุกคนที่นี่ต้องเป็นแบบอย่างที่ดี ทำอย่างไรที่เขาจะมองเห็น คือ เขาจะเฝ้ามองเราทุกฝีก้าว โดยที่เราไม่รู้ตัว เพราะฉะนั้นทำอะไรที่จะให้เขามองเห็นว่าทุกฝีก้าวที่เราเดิน ไม่ว่าจะอยู่ตรงไหนของพื้นที่นี้ เราต้องมีความสุขให้เขาเห็น ไม่ขุ่นมัวให้เขาเห็น แล้วเด็กเมื่อมาอยู่รวมกันมาก ๆ มันก็จะมีกระทบกระทั่งกันบ้าง เราต้องไม่เป็นไปกับเขาด้วย ต้องไม่เป็นกระต่ายตื่นตูม อะไรก็ตามที่เกิดขึ้นในบ้านเราต้องเอาเข้าที่ประชุมบ้าน เราจะไม่ตัดสิน เจ้าหน้าที่ไม่มีสิทธิ์ตัดสินใจใด ๆ ทั้งสิ้น เรียกมาพูดกันก่อนทีละคนขอข้อมูลก่อน แล้วทั้งสองคนก็มาพูดกันตรงหน้า มีอะไรที่หนูไม่พอใจในตัวเพื่อน ก็ให้พูดกันต่อหน้า

ตัดสินใจได้ใหม่ ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งหมดนี้เพราะอะไร หลังจากที่คุยกันแล้ว เมื่อเผชิญหน้ากันแล้ว ข้อมูลก็จะได้อีกแบบหนึ่ง เพราะตอนแรกเราได้ข้อมูลมาด้วยอารมณ์ ต่างคนต่างก็ใช้อารมณ์กันเต็มที่ พอมาอยู่กันต่อหน้าก็ไม่ค่อยอยากจะใส่อารมณ์กันมากนัก เพราะรู้สึกว้า แหม... อยู่กันทุกวัน เห็นหน้ากันทุกวัน ก็ระวังกันนิดหน่อย ก็มีโอกาสที่จะคิดทบทวน โดยที่เราเป็นผู้ป้อนคำถาม สะท้อนความรู้สึกของทั้งสองฝ่าย หลังจากที่คุยกัน 2 คนแล้ว เรามาคุยกันกลุ่มใหญ่ คนทั้งบ้านคุยกัน คนทั้งบ้านมีความสุขใหม่ ถ้าไม่มีความสุขแล้วเราจะทำอย่างไรที่จะให้มีความสุขล่ะ ช่วยกันคิดหาทางออก แล้วก็เลือกทางที่ดีที่สุด นี่ก็คือการสอนวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยให้เขา..."

จะสังเกตได้ว่า ในการใช้ชีวิตร่วมกันของสมาชิกบ้านสายสัมพันธ์นั้น นอกจากจะใช้เป็นสถานที่พักและฟื้นฟูสภาพทางกายแล้ว ยังเป็นสถานที่ที่ใช้ในการอบรม ชัดเกล้าสภาพจิตใจของผู้ร่วมโครงการอีกด้วย เพราะปัญหาทุกปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตของคนทุกคน ตัวเองจะต้องมีส่วนในการก่อให้เกิดปัญหานั้นขึ้นมาไม่มากก็น้อย เพราะฉะนั้นการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันและเรียนรู้ในการคิดทบทวน ถึงการกระทำและความรู้สึกของตนเอง ก็จะทำให้เข้าใจถึงปัญหา เรียนรู้ที่จะแก้ปัญหา ร่วมกัน และสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตในสังคมต่อไปในอนาคตอีกด้วย

5. บริการสื่อสัมพันธ์

เป็นการให้บริการในช่วงก่อนที่ผู้เข้าร่วมโครงการจะออกจากบ้านสายสัมพันธ์ คือเจ้าหน้าที่จะติดต่อครอบครัวให้แก่ผู้เข้าโครงการ ไม่ว่าจะป็นสามี ครอบครัวของสามี หรือครอบครัวเดิมของผู้เข้าร่วมโครงการ คือ บิดา มารดา

การที่จะส่งผู้เข้าร่วมโครงการกลับไปสู่ครอบครัวนั้น ต้องมีการให้ข้อมูลที่ถูกต้อง ทั้งในแง่บวกและในแง่ลบก่อน เนื่องจากครอบครัวจะไม่เคยรับรู้มาก่อนเลยว่าผู้เข้าร่วมโครงการนั้นตั้งครรรค์และมีบุตร เนื่องจากผู้เข้าร่วมโครงการนั้นมักจะออกจากบ้านมาเพื่อการศึกษา เพื่อทำงานทำ มาอาศัยอยู่ด้วยตนเองหรืออยู่ร่วมกับเพื่อน ดังนั้น เมื่อได้รับทราบว่าคุณตรสาวของตนตั้งครรรค์และมีบุตร บางรายจึงยอมรับไม่ได้ หรือไม่ยอมรับที่จะให้บุตรสาวกลับบ้าน เนื่องจากเกิดความโกรธ อับอาย และไม่สามารถที่จะให้อภัยได้ ข้อมูลเหล่านี้จึงต้องมีเพื่อให้ผู้เข้า

ร่วมโครงการได้เตรียมสภาพจิตใจให้พร้อมว่าอาจจะเกิดเหตุการณ์อะไรขึ้นบ้าง ถ้าบิดา มารดาของผู้เข้าร่วมโครงการไม่ยอมรับ ก็จะมีกระบวนการขั้นต่อไป คือ บริการจัดหางาน

6. บริการจัดหางาน

หลังจากที่ผู้เข้าร่วมโครงการมีความพร้อมทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ รวมทั้งมีความมั่นคงทางด้านจิตใจ สามารถที่จะเลี้ยงดูทั้งตนเองและบุตรให้รอดได้ทั้งทางร่างกายและจิตใจแล้ว เจ้าหน้าที่ของโครงการก็จะติดต่อให้ข้อมูลในการหางาน การสมัครงานให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการได้ตัดสินใจเลือกด้วยตนเอง รวมทั้งช่วยเหลือในการพาไปสมัครงานอีกด้วย

7. บริการฝากเลี้ยงเด็ก

ในกรณีที่ผู้เป็นแม่มีความต้องการที่จะเลี้ยงดูบุตรด้วยตนเอง แต่ไม่สามารถนำบุตรกลับไปสู่ครอบครัวเดิมได้ ในการออกไปทำงานในแต่ละวัน จะมีการให้บริการฝากเลี้ยงดูเด็กให้ เพื่อที่ผู้เป็นแม่จะได้ไม่ต้องเป็นกังวล ส่วนใหญ่จะเป็นการติดต่อตามบ้านที่สามารถช่วยเหลือเลี้ยงดูเด็กในยามที่ผู้เป็นแม่ไปทำงาน และอีกลักษณะหนึ่ง คือ ติดต่อครอบครัวอุปถัมภ์ หรือครอบครัวที่ต้องการคนช่วยทำงาน แต่ต้องเป็นครอบครัวที่สามารถรองรับได้ทั้งแม่และลูก

8. การส่งต่อไปรับบริการอื่น ๆ

เมื่อผ่านกระบวนการทุกขั้นตอนเรียบร้อยแล้ว หากผู้เข้าร่วมโครงการตัดสินใจในขั้นตอนสุดท้ายและยืนยันที่จะไม่รับเลี้ยงบุตรของตนเอง จะมีการพิทักษ์สิทธิเด็ก โดยการส่งเด็กเข้าไปอยู่ภายใต้การดูแลของกรมประชาสงเคราะห์ เพื่อที่จะหาครอบครัวอุปถัมภ์ให้ต่อไป

การติดตามผล

ใช้ระยะเวลาในการติดตามผลประมาณ 1 - 2 ปีเป็นอย่างน้อย หลังจากผู้เข้าร่วมโครงการออกไปแล้ว ซึ่งการจะประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของผู้เข้าร่วมโครงการ และความคาดหวังของครอบครัว เช่น มีความมั่นคง กล้าหาญ และยอมรับต่อสังคมภายนอกสถานปฏิบัติธรรมเพียงใด เนื่องจากบางกรณี ถ้าผู้เข้าร่วมโครงการและครอบครัวไม่มั่นคงพอ จากการพบปะกับบุคคลในสังคมภายนอก อาจจะทำให้การออกไปดำเนินชีวิตในสังคมของผู้เข้าร่วมโครงการประสบภาวะล้มเหลวได้

จากการติดตามผล ปรากฏว่าผู้ที่ไม่สามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้ จะมีไม่ถึงร้อยละ 5 ซึ่งกลุ่มนี้มักเกิดจากปัญหาด้านภาวะจิตใจ ปัญหาภายในครอบครัวที่ยังไม่สามารถยอมรับได้ และปัญหาจากคนในสังคม

ร้อยละ 90 ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ คือ บุตรมีโอกาสอยู่ร่วมกับ ครอบครัวที่แท้จริง ผู้เป็นแม่ไม่ทอดทิ้งบุตรของตน และสามารถเลี้ยงดูบุตรได้อย่างเหมาะสม

ทุกวันที่ 25 มกราคม ของทุกปี ซึ่งเป็นวันก่อตั้งบ้านสายสัมพันธ์ เจ้าหน้าที่และผู้เข้าร่วมโครงการ รวมทั้งผู้ที่เคยเป็นสมาชิกในบ้านสายสัมพันธ์ และสมาชิกในโครงการอื่น ๆ อีก 8 โครงการ จะมารวมตัวกันเพื่อร่วมทำบุญตักบาตร และมีกิจกรรมในการปฏิบัติธรรมร่วมกัน จากนั้นผู้ที่เคยเป็นสมาชิกบ้านสายสัมพันธ์จะให้ความรู้และเล่าถึงประสบการณ์ภายหลังจากที่ออกจากบ้านสายสัมพันธ์ไปประกอบอาชีพอยู่ในสังคม ให้แก่ผู้ที่อยู่ในโครงการได้รับรู้ เข้าใจถึงสภาพการณ์ และมีแนวคิดที่จะเตรียมตนเองให้พร้อมที่จะเผชิญกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ในทุกด้าน ได้อย่างมั่นคง โดยให้ชื่องานวันนี้ว่า "สายสัมพันธ์ วันคู่บุญ"

การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาถึงรูปแบบและหลักการจัดโครงการของกิจกรรมสร้างโลกโดยผ่านเด็กทั้ง 3 โครงการ พบว่า โครงการทุกโครงการจะมีหลักสำคัญในการดำเนินโครงการที่เหมือนกันคือ ทุกโครงการจะมีการให้โอกาสแก่ผู้เข้าร่วมโครงการที่จะเรียนรู้โดยการเน้นถึงหลักใหญ่ ๆ อยู่ 4 ประการ คือ

1. การใช้หลักอานาปานสติภาวนาเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตประจำวัน

โครงการสร้างโลกโดยผ่านเด็ก เด็กทุกคนในโครงการนี้จะถูกสอนด้วยวิธีการให้เด็กเกิดการซึมซับการเรียนรู้จากการเชื่อมโยงหลักการของอานาปานสติเข้าไปในการดำเนินชีวิตประจำวันโดยที่เด็กจะไม่รู้ตัว เด็กจะมีการเรียนรู้ในการกำหนดลมหายใจเข้า - ออก ตลอดเวลา เช่น เมื่อเด็กไม่สามารถที่จะแก้ปัญหาด้วยตนเองได้ เด็กจะเกิดความขุ่นเคือง ไม่ถูกใจ และโกรธ เด็กจะมีความร้อนรนในจิตใจ รับรู้ได้จากการที่ลมหายใจจะถี่เร็วขึ้นเมื่อมีความโกรธเคือง แม่ครูจะคอยสังเกตและช่วยแก้ปัญหาโดยการชักจูงให้เด็กพยายามที่จะผ่อนลมหายใจให้ช้าลง โดยการชวนให้เด็กหายใจเข้า - ออกพร้อมกับแม่ครู เอาสติจับอยู่ที่ลมหายใจ พุดคุยกับเด็กด้วยน้ำเสียงที่อ่อนโยนและสงบเย็น เมื่อเด็กเริ่มมีลมหายใจที่สงบมากขึ้น และมีสติในการตามลม

หายใจ แม่ครูก็จะช่วยให้คำแนะนำในการแก้ปัญหา โดยชี้ชวนให้เด็กลองทำการแก้ปัญหาใน
 ใหม่อีกครั้งหนึ่ง การกระทำนี้จะเป็นการช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองว่าถ้าหากต้องการที่
 จะแก้ปัญหาเด็กจะต้องมีสติ ต้องมีความสงบนิ่งในจิตใจ เด็กจะเรียนรู้ในการนำสติจับอยู่กับลม
 หายใจของตน เพราะเด็กได้เกิดการเรียนรู้ว่าเมื่อมีปัญหาแล้วไม่สามารถที่จะแก้ไขได้ ต้องมีการ
 ตามลมหายใจเข้า-ออก เมื่อลมหายใจเป็นปกติจากความไม่พอใจและความโกรธ ก็จะสามารถ
 แก้ปัญหาได้ แต่เด็กจะไม่ว่าการมีสติจับอยู่กับทุกลมหายใจเข้า - ออกนั้นเรียกว่า
 ว่าการมีสมาธิ และเมื่อเด็กมีสมาธิ สติปัญญาก็จะเกิดตามมาทำให้เด็กสามารถที่จะแก้ปัญหา
 เหล่านั้นได้ด้วยตนเอง และเมื่อเด็กเกิดสติปัญญาในการเรียนรู้ เด็กจะอยู่ในความพร้อมที่จะรับ
 และเรียนรู้ทุกอย่างได้อย่างรวดเร็วและประสบผล

โครงการเปิดโลกกว้างสำหรับเด็กพิเศษ การใช้อานาปานสติภาวนาเป็นพื้นฐาน
 ของเด็กพิเศษนี้ จะทำได้โดยการทำกิจกรรมร่วมกันกับเด็กปกติทุกประการ เด็กจะได้มีการเรียนรู้
 ถึงการระงับลมหายใจทุกขณะในการก้าวเดิน ทุกการทำกิจกรรม สิ่งนี้จะมีผลโดยตรงที่จะช่วยทำ
 ให้เด็กพิเศษเหล่านี้คลายความสับสนและหวาดระแวงในบุคคลรอบด้านลง มีสติในทุกการกระทำ
 มีความสงบเย็นและเกิดความพร้อมในการเรียนรู้มากขึ้น

โครงการบ้านสายสัมพันธ์ การใช้อานาปานสติภาวนาเป็นพื้นฐานในการดำเนิน
 ชีวิตประจำวันสำหรับโครงการนี้ มีความสำคัญมาก เนื่องจากผู้เข้าร่วมโครงการทุกคนเป็นผู้ที่
 ประสบปัญหาชีวิตที่ค่อนข้างรุนแรง มีสภาพจิตใจที่อ่อนแอ เป็นทุกข์ โกรธแค้นต่อผู้ที่กระทำ
 และเกลียดชังเลือดเนื้อเชื้อไขของตนเอง ผู้เข้าร่วมโครงการเหล่านี้จะเป็นคนที่มีสภาพจิตใจที่ร้อน
 รนจากเหตุการณ์ที่โดนกระทำ สับสนว่าจะทำอย่างไรต่อไปในชีวิต กังวลถึงลูกในครรภ์ที่เติบโต
 ขึ้นมาเรื่อย ๆ และความทุกข์ตลอดเวลาจากการทำร้ายตนเองโดยการคิดถึงแต่อดีตที่ผ่านมาแล้ว
 ฉะนั้นการนำอานาปานสติภาวนาเข้าไปเชื่อมโยงเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตประจำวันนี้ จะ
 เป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้เข้าร่วมโครงการเหล่านี้มีสติอยู่กับทุกลมหายใจเข้า - ออก รู้ทุกการเคลื่อนไหว
 ของร่างกาย เมื่อมีสติอยู่กับการรับรู้ทุกลมหายใจเข้า - ออกและการเคลื่อนไหวของร่างกายทุก
 อย่างก้าว ก็จะไม่มีความที่มานั่งคิดถึงสิ่งที่ผิดพลาดไปในอดีตให้เกิดความทุกข์ขึ้นในใจอีก เมื่อ
 มีสติก็เกิดความสงบนิ่งของจิตใจ เกิดสมาธิ เมื่อมีสมาธิก็จะเกิดสติปัญญาในการที่จะค่อย ๆ หา
 หนทางในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ต่อไปในอนาคตได้ และประการสำคัญที่สุดคือ เมื่อจิตใจเกิด
 ความสงบ ไม่คิดถึงความผิดพลาด ไม่คิดถึงความโกรธแค้นผู้อื่น ไม่จมอยู่กับอดีต ความ

แค้นเคือง ความเกลียดชังก็จะค่อย ๆ เบาลงในที่สุด เมื่อเกิดการปล่อยวางในความทุกข์การให้ภัยแก่ตนเองและผู้อื่นก็จะง่ายขึ้น ประกอบกับความผูกพันกับพัฒนาการการเจริญเติบโตของลูกในครรภ์ ทำให้ผู้เป็นแม่เกิดความผูกพันและความรักต่อลูกของตนเพิ่มขึ้นทุกขณะ ซึ่งจะเป็นพื้นฐานที่สำคัญต่อไปในการดำเนินชีวิตภายนอกบ้านสายสัมพันธ์ในการที่ผู้เป็นแม่จะพยายามเลี้ยงดูลูกและจะไม่ยอมทอดทิ้งลูกของตนไม่ว่าจะอยู่ในสภาวะการณใด ๆ ก็ตาม

2. การใช้ธรรมชาติเป็นหลักสำคัญในการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้

โครงการสร้างโลกโดยผ่านเด็ก บรรยากาศของศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์จะเต็มไปด้วยความร่มรื่นของต้นไม้ ซึ่งต้นไม้ส่วนใหญ่ในโรงเรียนจะเกิดจากความร่วมมือกันของเด็กทุกคนกับพ่อครู แม่ครู ในการช่วยกันปลูกและให้ความเอาใจใส่ดูแลโดยการรดน้ำต้นไม้ทุกวัน เด็กจะมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ตั้งแต่การปลูก การดูแลต้นไม้ทุกต้น คอยระวังไม่ให้ใครทำร้ายหรือรังแกต้นไม้ เพราะฉะนั้นเด็กทุกคนจะเกิดความรักต้นไม้ซึ่งพวกเขาเป็นคนปลูก ได้เกิดการเรียนรู้ในการทำกิจกรรมการปลูกต้นไม้ รวมทั้งได้มีการเรียนรู้โดยใช้ธรรมชาติเป็นสื่อในหลาย ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นการทำให้เกิดความสงบเย็นในจิตใจเมื่ออยู่ร่วมกับธรรมชาติ และเรียนรู้ถึงการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ การกตัญญูต่อสิ่งที่มีคุณต่อร่างกายของเรา เช่นการได้รับออกซิเจนจากต้นไม้มาช่วยในการหายใจของเรา เด็กก็ต้องทำการกตัญญูต่อต้นไม้ด้วยการคอยดูแลและรักษา ให้ต้นไม้เจริญเติบโตและแข็งแรง รวมทั้งเกิดการเรียนรู้ถึงกำเนิด ที่มา และพัฒนาการในการเจริญเติบโต ลักษณะของต้นไม้แต่ละชนิดอีกด้วย

โครงการเปิดโลกกว้างสำหรับเด็กพิเศษ เด็กพิเศษในโครงการนี้จะมีการเข้ามาร่วมทำกิจกรรมกับเด็กปกติทั้งในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์และสถานปฏิบัติธรรมเสถียรธรรมสถาน ซึ่งสถานที่ทั้ง 2 แห่งนี้จะมีการจัดบรรยากาศในการมีชีวิตร่วมกับธรรมชาติ เพราะฉะนั้นจะมีแต่ความร่มรื่นและความสงบเย็น เด็กพิเศษทุกคนจะได้มีการเรียนรู้และทำกิจกรรมอยู่ท่ามกลางความร่มรื่นและสงบเย็น ซึ่งสิ่งนี้จะมีส่วนช่วยให้เด็กเกิดความสงบและความสบายใจ ไม่มีความกังวลและสับสน มีความอ่อนโยน ไม่เกรี้ยวกราด ซึ่งสิ่งนี้จะเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยให้เด็กเกิดความพร้อมในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

โครงการบ้านสายสัมพันธ์ ผู้เข้าร่วมโครงการของบ้านสายสัมพันธ์นอกจากจะต้องใช้หลักอานาปานสติภาวนาในการเชื่อมโยงชีวิตประจำวันแล้ว การอยู่ร่วมกับธรรมชาติจะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งในการที่จะทำให้ความทุกข์และความร้อนในจิตใจคลายหรือผ่อนคลายลง การอยู่ร่วมกับความสงบนิ่งและร่มเย็นของธรรมชาติ จะช่วยทำให้จิตใจของผู้เข้าร่วมโครงการมีความสงบเย็นและนิ่งได้ง่ายขึ้น เมื่อจิตใจเริ่มมีความสงบจากความทุกข์ก็จะทำให้ทุกคนเริ่มใช้เวลาในการที่จะอยู่กับตัวเองมากขึ้น และเมื่อคนเราทุกคนมีช่วงเวลาที่ได้อยู่กับตนเองพร้อมกับจิตใจที่สงบไม่ร้อนรน ก็จะมีโอกาสได้เรียนรู้ทำความเข้าใจและทำความเข้าใจตัวเองถึงสิ่งที่ได้กระทำลงไป เข้าใจในสิ่งที่เกิดขึ้น เข้าใจถึงสภาพปัญหาต่าง ๆ มองทุกอย่างด้วยความเป็นจริงมากขึ้น และจากสิ่งเหล่านี้ ผู้เข้าร่วมโครงการก็จะสามารถหาหนทางในการผ่อนคลายปัญหาและหาวิธีการในการแก้ปัญหาและขจัดความทุกข์ได้ในที่สุด

3. การเน้นหลักความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัว

โครงการสร้างโลกโดยผ่านเด็ก โครงการนี้จะมีการเน้นถึงหลักความสัมพันธ์ในครอบครัวได้อย่างชัดเจน เนื่องจากพฤติกรรมต่าง ๆ ของเด็กจะมีส่วนที่สืบเนื่องมาจากสภาพครอบครัวที่แตกต่างกันโดยตรง เช่น การที่เด็กมีความก้าวร้าว ขบรังแกเพื่อน มักจะเป็นเด็กที่มีพื้นฐานมาจากครอบครัวที่ก้าวร้าวและใช้กำลังในการลงโทษลูกเมื่อกระทำผิด เพราะฉะนั้นการจะทำให้เด็กมีพัฒนาการทางด้านการแสดงออกและมีพฤติกรรมต่าง ๆ ในทางที่ดีขึ้นจึงควรที่จะต้องเริ่มที่ตัวเด็กเองและผู้ปกครองไปพร้อม ๆ กัน เพราะถ้าหากเด็กมาอยู่กับบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่โรงเรียน จนกระทั่งเด็กมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น เช่น มีความอ่อนโยนขึ้น มีความสุภาพเรียบร้อยมากขึ้น ลดความก้าวร้าวลง แต่ในขณะเดียวกันเมื่อเด็กกลับไปที่บ้านและพบกับสภาพครอบครัวที่ก้าวร้าว มีการทำร้ายกันระหว่างพ่อ และ แม่ หรือถูกทำร้ายจากพ่อ หรือแม่ เด็กก็จะเกิดสภาวะที่สับสนถึงพฤติกรรมและการเรียนรู้ที่ได้พบเห็นที่ระหว่าง 2 แห่งนี้ สถานที่ใดเป็นสิ่งที่ถูกต้องและเหมาะสม เด็กจะเกิดความกังวล สับสน และมีความทุกข์ โครงการนี้จึงมีการทำงานที่เน้นถึงด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัว โดยการจัดอบรมผู้ปกครองตั้งแต่การปฐมนิเทศเพื่อให้ผู้ปกครองมีความเข้าใจที่ชัดเจนถึงหลักในการทำงานของโรงเรียน และเพื่อให้ผู้ปกครองมีพัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น จะมีการจัดอบรมผู้ปกครองโดยจัดกิจกรรมขึ้นในเสถียรธรรมสถาน โดยเข้าร่วมกับโครงการสร้างภูมิคุ้มกันครอบครัว (ครอบครัวแห่งสติ) ซึ่งโครงการนี้จะเน้นถึงการสร้างความรัก ความ

ผูกพันกันระหว่างบุคคลในครอบครัว เรียนรู้ที่จะรู้จักและทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน เพราะแม่ซึ่ง คำนึงถึง เสถียรสุด และเจ้าหน้าที่ของเสถียรธรรมสถานทุกคนถือว่า ครอบครัวเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ในชีวิตของคนเราทุกคน ดังนั้นจึงมีการส่งเสริมให้เกิดความรักความผูกพันกันในครอบครัว ถ้าในกรณีที่หลังจากการเข้าร่วมกิจกรรมเหล่านี้แล้วยังมีผู้ปกครองที่ยังไม่ยอมรับการทำงานและ เป้าหมายของโรงเรียน ทางโรงเรียนก็จะมีการเชิญให้มาพบเพื่อที่จะพูดคุยและปรึกษาหารือกัน เป็นการส่วนตัว เพื่อให้มีการเห็นแก่ลูกของตนเองมากที่สุด

โครงการเปิดโลกกว้างสำหรับเด็กพิเศษ เด็กพิเศษในโครงการนี้ทุกคนจะเป็นเด็ก ที่มีความพิการซ้ำซ้อนที่ถูกพ่อ แม่ทอดทิ้งตั้งแต่เกิดให้อยู่ภายใต้การดูแลของบ้านเด็กพิการซ้ำ ซ้อน เพราะฉะนั้น เด็กเหล่านี้จะไม่รู้จักกับความอบอุ่นในครอบครัว ไม่รู้จักพ่อ แม่ ของตนเอง และด้วยเหตุนี้ เด็กเหล่านี้แทบจะไม่ยอมที่จะไว้วางใจใครเลย มีความวิตกกังวลอยู่ตลอดเวลาใน การกลัวที่จะถูกทอดทิ้ง ไม่มีความมั่นใจในตนเองเพราะกลัวว่าบุคคลอื่นจะรังเกียจและไม่ ต้องการตนอย่างที่พ่อ แม่ไม่ต้องการ การสร้างความสัมพันธ์ในรูปแบบของครอบครัวสำหรับเด็ก เหล่านี้จึงเป็นการยากและมีขั้นตอนที่ซับซ้อนมาก กล่าวคือ เด็กกลุ่มนี้จะเป็นเด็กที่ต้องการความรัก ความอบอุ่น การเอาใจใส่ดูแลมากกว่าเด็กปกติโดยทั่ว ๆ ไป การที่พวกเขาได้รับความรัก ความอบอุ่นจะมีส่วนช่วยให้พวกเขาเกิดความมั่นใจและมีความมั่นคงทางสภาพจิตใจ ว่ายังมีคน ที่รักและต้องการพวกเขา เมื่อได้รู้ว่าตนเองเป็นบุคคลที่มีค่า มีคนต้องการก็จะทำให้พวกเขามี ความมั่นคงทางด้านจิตใจ ไม่หวาดระแวง ความกลัวที่จะถูกทอดทิ้งลดลง การให้ความรักความ เมตตาจากบุคคลรอบกาย จะเป็นกำลังสำคัญที่ทำให้พวกเขาสามารถที่จะก้าวเดินต่อไปในสังคม ด้วยความมั่นคงขึ้น

โครงการบ้านสายสัมพันธ์ สาเหตุหลักที่ผู้เข้าร่วมโครงการกลุ่มนี้เข้ามาอยู่ใน โครงการบ้านสายสัมพันธ์ เนื่องมาจากการที่ทุกคนแสดงความต้องการอย่างชัดเจนที่จะทอดทิ้ง ลูกของตนเอง เพราะฉะนั้นการสร้างความสัมพันธ์ให้บุคคลเหล่านี้เกิดความรักและต้องการลูก ของตนจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญในการทำงานของโครงการมาก เพราะผู้เป็นแม่ทุกคนจะมอง ว่าลูกในครรภ์เป็นผลผลิตที่เกิดขึ้นมาจากการโดนข่มเหงหรือเป็นตัวแทนของผู้ที่ทอดทิ้งตนเองไป รวมทั้งยังเป็นสาเหตุที่ทำให้ไม่สามารถอยู่ในสังคมได้เนื่องจากเกิดความอับอาย และเป็นภาระที่ ต้องเลี้ยงดูต่อไปในอนาคตอีกด้วย เกือบทุกคนที่เข้าร่วมโครงการจึงมีความพยายามและมีความ ต้องการที่จะทำลายชีวิตของลูกในครรภ์ การเน้นถึงความสัมพันธ์และความผูกพันระหว่างแม่และ

ลูกนั้นจึงต้องเป็นการกระทำโดยการสอดแทรกเข้าไปในการดำเนินชีวิตประจำวัน การปฏิบัติกิจกรรม และการปฏิบัติธรรม เนื่องจากถ้ามีการปฏิบัติให้เห็นอย่างชัดเจนว่าพยายามที่จะสร้างความรักให้เกิดขึ้นระหว่างแม่และลูก ผู้เข้าร่วมโครงการเหล่านี้จะเกิดการต่อต้านและไม่ยอมรับทันที เพราะฉะนั้นจึงต้องเน้นหลักในการสร้างความผูกพันระหว่างแม่และลูกตั้งแต่ขั้นการสร้างบรรยากาศเมื่อแรกเข้ามาในโครงการ โดยแม่ทุกคนจะต้องดูแลลูกของตนเองโดยตลอด ให้ลูกดีมนมของตนเอง มีการซักถามและพูดคุยให้แม่ทุกคนบอกเล่าถึงพัฒนาการทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจของลูกโดยแม่ที่ศรัทธา เสถียรสุด และเจ้าหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์ให้ได้ทราบทุกวัน สร้างของเล่นให้แก่ลูกด้วยตนเอง รวมทั้งมีการจัดกิจกรรมในการกลมเกลียวจิตใจผู้เป็นแม่ให้มีความอ่อนโยนขึ้น ไม่มองว่าลูกเป็นภาระ ไม่มองว่าเด็กเป็นผู้ผิด เพราะเด็กทุกคนเป็นผู้บริสุทธิ์ การกระทำในอดีตของเราต่างหากที่ทำให้เขาเกิดขึ้นมา เพราะฉะนั้นอย่าจมอยู่กับความผิดพลาดในอดีต แต่ต้องรับผิดชอบต่อความผิดพลาดในอดีตด้วยการดูแลลูกให้ดีที่สุดต่อไป การเน้นถึงความผูกพันระหว่างแม่และลูกของโครงการบ้านสายสัมพันธ์นี้มีความสำคัญเพราะผู้เป็นแม่จะต้องกลับออกไปอยู่ในสังคมในอนาคต ถ้าหากผู้เป็นแม่ไม่มีความรักลูก ก็จะทำให้เกิดการทอดทิ้งลูกให้เป็นภาระกับสังคม แต่ถ้ามีการปลูกฝังความรักให้เกิดขึ้นในจิตใจ ผู้เป็นแม่จะพยายามหาหนทางในการเลี้ยงลูกของตนให้รอด เป็นคนดีและมีคุณภาพต่อไปในสังคมได้โดยไม่ทอดทิ้งลูก ไม่ว่าจะอยู่ในสภาพการณ์ใด ๆ

4. การเน้นหลักการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ

โครงการสร้างโลกโดยผ่านเด็กนี้ จะมีกิจกรรมที่ทำให้เด็กมีส่วนร่วมในการดำเนินการทุกขั้นตอน คือเมื่อครูจะทำกิจกรรมใดก็ตาม เช่น กิจกรรมนิทานสร้างสรรค์ เด็กทุกคนจะมีส่วนร่วมตั้งแต่การจัดวางอุปกรณ์ให้กับแม่ครู การช่วยกันจัดสถานที่ การร่วมกันสร้างบรรยากาศและในระหว่างที่แม่ครูเล่านิทานสร้างสรรค์โดยการใช้สื่อประกอบ เด็กจะมีส่วนร่วมในการช่วยแม่ครูในการถืออุปกรณ์ประกอบการเล่านิทานเหล่านั้นเพื่อแสดงต่อเพื่อนในห้อง เมื่อกิจกรรมนิทานสร้างสรรค์จบลงเด็กก็จะมีส่วนร่วมในการช่วยกันจัดเก็บอุปกรณ์ต่าง ๆ และคลุมผ้าอย่างเรียบร้อย ในกิจกรรมการปลูกต้นไม้ แม่ครูจะให้โอกาสเด็กเป็นผู้ทำกิจกรรมทุกอย่างด้วยตนเอง ภายใต้การแนะนำของแม่ครู เพราะฉะนั้นเด็กจะได้มีการเรียนรู้จากการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งสิ่งนี้จะช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองจากประสบการณ์จริงและจะเป็น

ประโยชน์ในการสร้างความเข้าใจและพัฒนาสติปัญญาในทางที่เด็กจะสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ต่อไป

โครงการเปิดโลกกว้างสำหรับเด็กพิเศษ เนื่องจากเด็กพิเศษในโครงการนี้ ร่วมเรียนรู้และทำกิจกรรมร่วมกับเด็กปกติในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์ เพราะฉะนั้น การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และการดำเนินกิจกรรมที่เด็กได้รับจึงไม่แตกต่างจากเด็กปกติในโครงการสร้างโลก โดยผ่านเด็ก จะมีที่แตกต่างออกไปคือ เด็กพิเศษกลุ่มนี้จะมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกับพี่ ๆ นักมวยของโครงการนักสู้คู่คุณธรรมที่สถานปฏิบัติธรรมเสถียรธรรมสถาน ซึ่งการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ นอกจากจะช่วยให้เด็กพิเศษกลุ่มนี้ได้ฝึกความสามารถของตนเองแล้วยังทำให้เด็กเห็นถึงคุณค่าของตนเองว่าตนเองนั้นมีความสามารถในการเรียนรู้ได้อย่างเด็กปกติและยังมีคนอื่นอีกมากที่มีความรัก ความห่วงใย และต้องการตน

โครงการบ้านสายสัมพันธ์ โครงการนี้จะเน้นถึงหลักในการมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมโครงการอย่างชัดเจน ตั้งแต่การให้ผู้เข้าร่วมโครงการทุกคนมีหน้าที่เป็นเจ้าหน้าที่คนหนึ่งของบ้านสายสัมพันธ์ โดยการทำงานตั้งแต่การดูแลสถานที่พัก ดูแลสังคมและชุมชนในการอยู่ร่วมกัน คือ เมื่อมีเรื่องใดเกิดขึ้นในบ้านสายสัมพันธ์ จะต้องมีการนำเรื่องนั้นเข้าที่ประชุมโดยสมาชิกทุกคนในบ้านจะต้องเข้าร่วมประชุมเพื่อร่วมกันแสดงความคิดเห็น ปรีกษาและร่วมกันหาข้อสรุป และหาวิธีการในการแก้ปัญหา โดยมีนักสังคมสงเคราะห์หรือที่ปรึกษาโครงการเป็นประธานในที่ประชุมเท่านั้นไม่มีการแสดงความคิดเห็นใด ๆ เพราะฉะนั้นผู้เข้าร่วมโครงการทุกคน จะมีส่วนตั้งแต่ การนำเสนอปัญหา การแสดงความคิดเห็นร่วมกัน การวิเคราะห์ถึงปัญหาที่เกิดขึ้น การหาข้อสรุป และการร่วมกันหาวิธีการในการแก้ไขปัญหานั้น เนื่องจากปัญหาทุกอย่างที่เกิดขึ้นในบ้านจะส่งผลกระทบต่อทุกคนในบ้านอย่างทั่วถึง ทุกคนจึงมีหน้าที่ร่วมกันที่จะต้องแก้ไขปัญหานั้น เพื่อที่จะได้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข นอกจากนี้ผู้เข้าร่วมโครงการยังมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดกิจกรรม โดยการแสดงความคิดเห็นและปรึกษากันถึงความต้องการการเรียนรู้ รวมถึงการจัดบรรยากาศและสถานที่ และมีส่วนร่วมในการจัดเตรียมกิจกรรมการปฏิบัติธรรม เช่น การเตรียมสถานที่หรืออุปกรณ์ที่ต้องใช้ในกิจกรรมนั้น ๆ การมีส่วนร่วมที่จะเป็นเจ้าหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือดูแลผู้ที่เข้าใหม่ในโครงการบ้านสายสัมพันธ์ ให้มีความเข้าใจหลักการทำงานของโครงการ สามารถปรับตัวและสภาพจิตใจในการเข้าร่วมโครงการบ้านสายสัมพันธ์ได้ รวมถึงการมีส่วนร่วมในการประเมินผลของการจัดกิจกรรมของโครงการโดยวิธีการแสดงความคิดเห็น

พูดคุย ปรึกษาหารือกันในที่ประชุมอีกด้วย ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นการสอนให้ผู้เข้าร่วมโครงการบ้าน
สายสัมพันธ์ทุกคนมีความพร้อมในการปรับตัว มีสภาพจิตใจที่แข็งแรง มั่นคง เพื่อเป็นพื้นฐาน
ในการเตรียมความพร้อมที่จะออกไปอยู่ร่วมกับสังคมภายนอกได้ต่อไป

ตารางสรุปหลักการสำคัญในการศึกษากิจกรรมของเสถียรธรรมสถาน
จำแนกตามโครงการ

โครงการ หลักสำคัญ	โครงการสร้างโลกผ่านเด็ก (งานการศึกษาเด็กปฐมวัย)	โครงการเปิดโลกกว้างสำหรับเด็กพิเศษ(เด็กตาบอดและ พิการซ้ำซ้อน)	โครงการบ้านสายสัมพันธ์ (แม่และลูก ที่ประสบปัญหา ชีวิต)
1.การใช้หลักอานา- ปานสติภาวนาเป็น พื้นฐานในการดำเนิน ชีวิตประจำวัน	-ใช้วิธีการเชื่อมโยงหลักอานา ปานสติเข้ากับการทำกิจ กรรมต่าง ๆ ของเด็ก โดยให้ เด็กทำกิจกรรมพร้อมกับลม หายใจเข้า-ออกของตน เช่น การวาดภาพสีน้ำ	-ใช้วิธีการเชื่อมโยงหลักอานา ปานสติเข้ากับการเคลื่อนไหว ของร่างกายของเด็ก คือให้ เด็กทำกิจกรรมการเคลื่อนไหว ร่างกายพร้อมกับลมหายใจ เข้า-ออกของตนเอง เช่น การ ทำท่าประกอบเพลง	-ฝึกให้ผู้เข้าร่วมโครงการ ปฏิบัติธรรม โดยการมีสติรับ รู้ทุกลมหายใจ เข้า-ออกและ ทุกการเคลื่อนไหวของ ร่างกาย เช่น การเดินจงกรม
2.การใช้ธรรมชาติ เป็นหลักสำคัญใน การสร้างบรรยากาศ การเรียนรู้	-จัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เด็ก ได้ใกล้ชิดและเรียนรู้ธรรม ชาติ เช่น การปลูกต้นไม้ รด น้ำต้นไม้และเรียนรู้ถึง ประโยชน์ของต้นไม้ที่มีต่อ มนุษย์ทุกคน	-จัดกิจกรรมเพื่อให้เด็กได้อยู่ ใกล้ชิดกับธรรมชาติและใช้ ธรรมชาติเป็นสิ่งที่ช่วยปรับ สภาพจิตใจของเด็กให้มีความ พร้อมในการเรียนรู้ เช่น การ เดินเล่นในสวนของ เสถียรธรรมสถาน	-จัดสถานที่และกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมโครงการ ได้อยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ โดยใช้ธรรมชาติเป็นสิ่งที่ช่วย สร้างความสงบเย็นในจิตใจ เช่น การดูแลรักษา ต้นไม้, การทำงานเก็บกวาดใบไม้
3.การเน้นหลักความ สัมพันธ์ระหว่าง บุคคลในครอบครัว	-จัดอบรมผู้ปกครองให้เข้าใจ ถึงพัฒนาการของเด็กและทำ กิจกรรมร่วมกันทั้งครอบครัว เพื่อสร้างความผูกพันและ ความเข้าใจกันให้มากขึ้น โดยการออกทำทางประกอบ เพลง, ร่วมกันปั้นดิน	-จัดกิจกรรมร่วมกับโครงการ อื่น เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสทำ กิจกรรมร่วมกันและอยู่ภายใต้ การดูแลของพี่และเพื่อนจาก โครงการอื่นเป็นการเสริม สร้างความอบอุ่นและความ มั่นใจให้แก่เด็ก	-จัดกิจกรรมที่เน้นถึงความ ผูกพันระหว่างแม่และลูก เช่น ให้แม่ดูแลลูกด้วยตนเอง สอนการทำของเล่น เพื่อ ให้แม่ทำให้แก่ลูก สอนให้แม่ ร้องเพลงกล่อมลูก
4.การเน้นหลัก การมี ส่วนร่วมในการทำกิจ กรรมต่าง ๆ	-ส่งเสริมให้เด็กทำกิจกรรม ต่าง ๆ ด้วยตนเองเพื่อการ เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เช่น การปลูกต้นไม้ การล้าง ถ้วยใส่นมของตนเอง	-ส่งเสริมให้เด็กทำกิจกรรม ด้วยตนเองเป็นการกระตุ้นให้ เด็กเกิดความพยายามในการ ช่วยเหลือตนเองมากขึ้น เช่น การจัดเก็บรองเท้า และ กระเป๋านักเรียน	-ส่งเสริมให้ผู้เข้าร่วมโครง การมีส่วนร่วมทำกิจกรรม เพื่อเป็นการเตรียมความ พร้อมเมื่อออกไปสู่สังคม โดยมีการประชุมแสดงความ คิดเห็นร่วมกัน